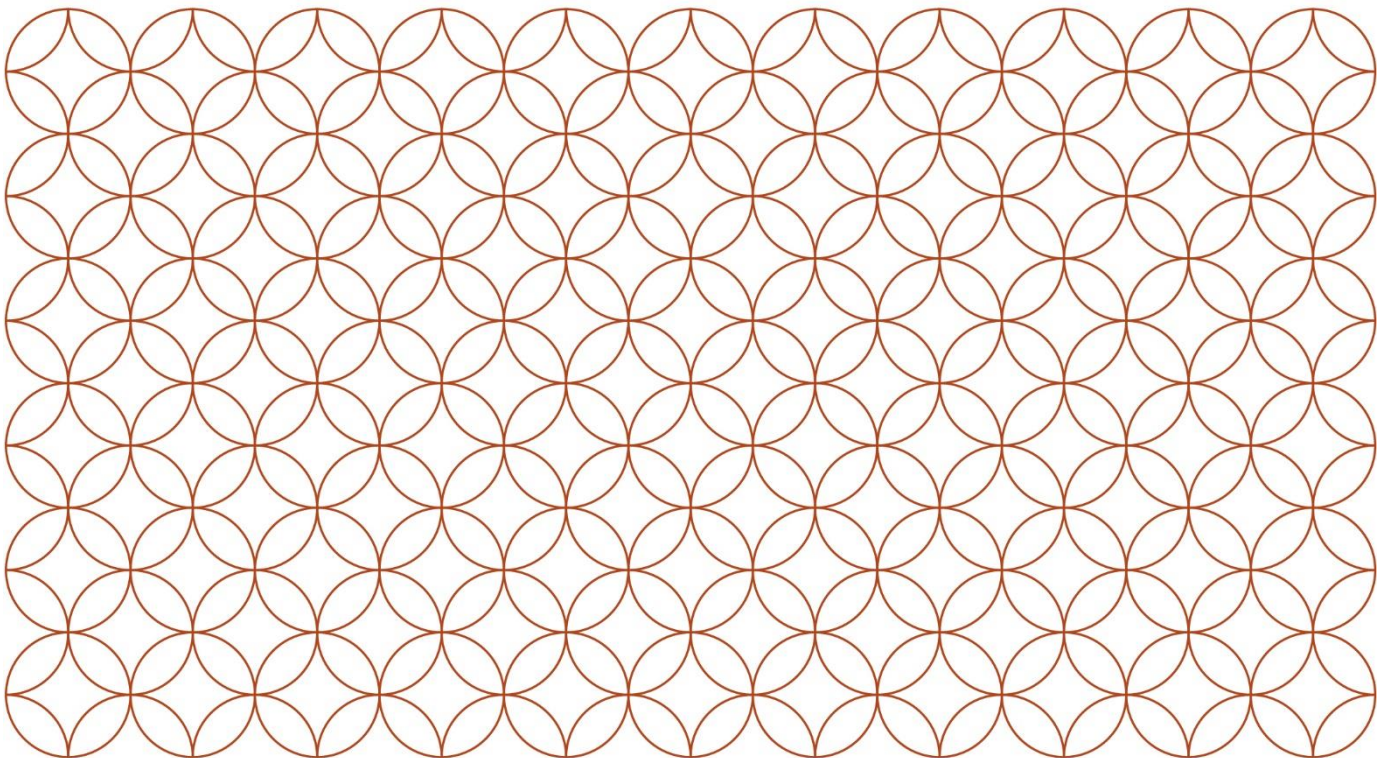

REDOVISNING AV
REGERINGSUPPDRAG

Försöksverksamhet med branschskolor

En utvärdering av de tre första läsåren

Skolverket

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-11-25

Diarienummer: 2018:1288

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	5
Försöksverksamhetens syfte och utformning	5
Färre branschskoleelever än önskat.....	6
Flera orsaker till det blygsamma elevantalet.....	7
Utbildningarna bedöms vara värdefulla av huvudmän och elever	8
De kommunala branschskolorna bidrar till kompetensförsörjningen	9
Statsbidraget har varit underutnyttjat men anges ändå ha stor betydelse.....	9
Skolverkets bedömningar	10
1. Inledning.....	12
Begreppen branschskolor, yrkesområden, branschskoleutbildning och anlitage huvudmän	13
Kapitlets fortsatta disposition	13
Försöksverksamhetens bakgrund.....	13
Skolverkets uppdrag om att utvärdera försöksverksamheten.....	15
Regleringen av försöksverksamheten.....	17
Försöksverksamhetens branschskolor och branschskoleutbildningar.....	19
Utvärderingens bemanning och genomförande.....	23
2. Branschskolornas bidrag till utbildningsutbudet.....	25
Övergripande iakttagelser.....	25
Försöksverksamhetens omfattning.....	25
Branschskolorna erbjuder utbildningar som andra huvudmän saknar.....	30
De flesta huvudmän är nöjda med utbildningarnas kvalitet	32
Samordningen av hemskolans och branschskolans undervisning utgör en utmaning	35
Kommunala branschskolor bidrar men efterlyser framförhållning.....	36
3. Branschskoleeleverna.....	37
Övergripande iakttagelser.....	37
Få elever inom komvux.....	38
Få kvinnor	38
Många lärlingselever.....	38
Elevrekryteringen är inte helt nationell i praktiken	38
Elever får varierande information om branschskoleutbildning	39
Elevintresset är svårt att skatta.....	40
Branschskoleelevers erfarenheter och upplevelser	40

4. Statsbidragets betydelse och utformning.....	47
Övergripande iakttagelser.....	47
Statsbidraget anges ha stor betydelse för huvudmäns anlitan- de av branschskolor.....	47
EleVBegränsningen bidrar till försökets blygsamma omfattning.....	49
Få åsikter om minimigränsen om sex veckor per läsår och elev.....	51
Statsbidraget ger sällan full kostnadstäckning.....	51
Branschskolornas maximala utbildningskapacitet läsåret 2021/22 understiger tidigare anslag.....	53
5. Slutsatser och diskussion	55
Försöksverksamheten bidrar till ett ökat utbud av yrkesutbildning	55
Branschskoleverksamheten bör få fortsätta.....	56
Möjliga åtgärder för att främja verksamhetens tillväxt och funktionalitet.....	56
Referenser	62
Bilaga 1 – Tabeller och diagram motsvarande Skolverkets tidigare redovisningar	64
Antal elever per huvudman och branschskoleutbildning.....	64
Tid på branschskola.....	67
Årskurser.....	67
Avstånd mellan hemkommun och branschskola.....	68
Bilaga 2 – Metoder och genomförande	69
Huvudmännens redovisningar av statsbidraget.....	69
Skolverkets nätverksträffar för branschskolorna.....	69
Enkätundersökningar bland deltagande branschskolor	69
Enkätundersökningar bland anlitan- de huvudmän.....	69
Intervjuer med utvalda branschskolor	71
Intervju med utvald huvudman.....	71
Intervjuer med frivilliga branschskoleelever	71

Sammanfattning

I den här rapporten beskriver vi resultaten av Skolverkets utvärdering av den pågående försöksverksamheten med branschskolor. Skolverket har utfört utvärderingen på regeringens uppdrag och rapporten syftar till att ge en samlad bild av verksamhetens tre första läsår. Två tidigare redovisningar har lämnats till regeringen om försöksverksamhetens omfattning och vunna erfarenheter rörande läsåren 2018/19 och 2019/20.¹ Motsvarande uppgifter för läsåret 2020/21 inkluderas i den här rapporten.

Skolverket kan konstatera att antalet branschskoleelever i försöksverksamheten har varit betydligt lägre än vad regeringen förväntat. Eleverna har dessutom haft en ojämn spridning över försöksverksamhetens olika yrkesområden. Samtidigt har branschskoleutbildningarna medfört ett ökat utbud av yrkesutbildning för elever på olika platser i landet, enligt de huvudmän som har anlitat branschskolor. Huvudmännen bedömer också att branschskoleutbildningarna är värdefulla och av god kvalitet för berörda elever. Skolverkets övergripande bedömning är därmed att försöksverksamheten, om än i begränsad utsträckning, har bidragit till att stärka den nationella kompetensförsörjningen inom små yrkesområden.

Försöksverksamhetens syfte och utformning

Försöksverksamheten ska stärka kompetensförsörjningen inom vissa bristyrken

Försöksverksamheten med branschskolor syftar till att stärka den nationella kompetensförsörjningen inom utvalda bristyrken, genom att öka attraktiviteten och tillgången till yrkesutbildning inom små yrkesområden där arbetsmarknadens efterfrågan är större än tillgången på rätt kompetens.

De branschskolor som deltar i försöksverksamheten erbjuder undervisning på entreprenad inom ett eller flera yrkesområden som andra skolhuvudmän har svårt att anordna och som få elever i Sverige studerar till på gymnasial nivå. Branschskolorna kan ta emot elever inom både gymnasieskolan och komvux från hela landet.

Försöksverksamheten pågår till och med den 30 juni 2023, vilket innebär att den avslutas efter läsåret 2022/23.

Nio branschskolor deltar i försöksverksamheten

Skolverket har beslutat om vilka branschskolor som ingår i försöksverksamheten, utifrån kriterier som fastställts av regeringen. Tre av de tio ursprungliga

¹ Skolverket, *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019* och *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020*.

branschskolorna har avslutat sitt deltagande. Två av dessa har ersatts av nya branschskolor inom samma yrkesområden.

Inom försöksverksamheten kan även kommuner och regioner få ett godkännande att bedriva branschskola och utföra uppgifter på entreprenad. Det är annars förbehållet enskilda fysiska och juridiska personer när det gäller uppgifter som avser undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil inom gymnasieskolan eller uppgifter inom kommunal vuxenutbildning. Tre av de nio nuvarande branschskolorna har kommunala huvudmän och en fjärde ägs av ett samägt bolag av näringsliv och kommun.

Huvudmän kan söka statsbidrag för att anlita de utvalda branschskolorna

De skolhuvudmän som anlitar branschskolorna för utbildning för vissa av sina elever kan söka ett statsbidrag. Statsbidraget lämnas med högst 50 000 kronor för varje elev som har deltagit minst sex veckor per läsår i sådan utbildning. Statsbidraget får lämnas till en huvudman för högst fem elever per yrkesområde och högst två läsår för varje elev.

Eleverna kan bo veckovis på branschskoleorten

Branschskoleeleverna har olika långt och olika pendlingsmöjligheter till branschskolorna. För många elever innebär en branschskoleutbildning att de bor ett antal veckor i sträck på branschskoleorten under branschskoleperioderna.

Färre branschskoleelever än önskat

Totalt har 271 elever deltagit under utvärderingsperioden

Det totala antalet branschskoleelever har hittills varit betydligt mindre än det anslagna statsbidragsbeloppet skulle kunna finansiera respektive läsår. Under läsåren 2018/19, 2019/20 och 2020/21 har det totalt sett handlat om 71, 136 respektive 148 elever. Då flera av eleverna har gått sin branschskoleutbildning under två läsår handlar det sammantaget om 271 unika elever under de tre första åren. Det har även funnits branschskoleelever som huvudmän inte har uppburit statsbidrag för, men vi bedömer att de är ytterst få i sammanhanget.

Många lärlingar, få kvinnor och få elever inom komvux

En klar majoritet av försöksverksamhetens branschskoleelever är män på gymnasiala lärlingsutbildningar. Elever inom komvux förekommer, men bara i begränsad omfattning. Att kvinnor utgör en minoritet är inte förvånande med tanke på branschskoleutbildningarnas koppling till mansdominerade yrkesområden. Våra elevintervjuer indikerar emellertid en risk för att den skeva könsfördelningen kan förstärkas ytterligare. Intresserade kvinnor kan nämligen känna en extra tvekan inför att bli en av få eller den enda kvinnan på en utbildning där de ska bo på annan ort under flera veckor i sträck.

Ojämn spridning av elever över de utvalda yrkesområdena

Försöksverksamheten har totalt sett omfattat branschskoleutbildningar inom 18 yrkesområden, varav 15 kvarstår efter att en branschskola har avslutat sitt deltagande utan att ha ersatts. Det är stora skillnader mellan antalet branschskoleelever inom dessa yrkesområden. Försöksverksamhetens utbildningar i plåtslageri, lackering och karosseri har tillsammans samlat hela 85 procent av alla unika branschskoleelever under de tre första läsåren. Samtidigt finns det både några branschskolor och flera yrkesområden som hittills inte har haft någon enda eller enbart några få branschskoleelever.

Flera orsaker till det blygsamma elevantalet

Det faktiska elevintresset är svårt att skatta

En rimlig orsak till att försöksverksamheten omfattar så få elever är att den per definition avser *små* yrkesområden, med begränsat elevintresse på gymnasial nivå. Det är dock svårt att skatta det faktiska intresset för branschskoleutbildningarna bland Sveriges elever, då utvärderingen indikerar att vissa potentiella elever inte får någon information om utbildningarna från sina huvudmän och hemsolor medan andra kan få sådan information av varierande slag. För vissa elever kan det också vara viktigt att ha en familjemedlem, släkting eller vän inom samma nischade yrkesområde för att vilja gå en branschskoleutbildning.

Huvudmäns intresse kan bero på kännedom, resurser och avstånd

Vi ser flera möjliga skäl till att vissa huvudmän och skolor kan tänkas låta bli att informera elever om möjligheten att gå en branschskoleutbildning. Till att börja med finns en risk för att alla potentiella huvudmän och skolor inte känner till, eller har tillräckligt god kunskap om, alla erbjudna branschskoleutbildningar och möjligheten att söka statsbidrag för att anlita dem. Anlitandet avser också ofta bara ett fåtal av huvudmannens elever samtidigt som det är förknippat med extra administration och kostnader samt samordning och omsorg rörande elevernas sammantagna utbildning. Därtill kan branschskoleutbildningar på längre geografiska avstånd ibland uteslutas på grund av alltför långa resor.

Statsbidragets utformning anges ha betydelse

Vissa anlittade huvudmän har angett att de skulle kunnat haft fler elever på en branschskoleutbildning om statsbidraget inte hade varit begränsat till fem elever per läsår och yrkesområde. Vidare anger huvudmännen att statsbidraget bara i undantagsfall täcker den sammantagna kostnaden för att anlita en branschskola, vilket också kan tänkas reducera deras incitament till att göra det.

Rundresande marknadsföring anges vara för kostsamt

En kommunal branschskola som har utbildat relativt många branschskoleelever förklarar mycket av sin framgång med att de i ett tidigt skede besökte många skolor runt om i landet, för att informera om sin verksamhet och etablera personliga kontakter. Sådan rundresande marknadsföring är däremot något som andra branschskolor har angett vara alltför resurskrävande.

Pandemin har haft en begränsad betydelse

Covid-19-pandemin, som drabbade Sverige med omvärld från och med vårterminen 2020, har i någon mån minskat antalet branschskoleelever, men vår samlade bedömning är att den inte har haft någon större betydelse i detta sammanhang. Exempelvis har branschskolor kompenserat utebliven branschskoleutbildning för tillänkta elever under läsåret 2019/20 genom att låta dessa elever ta igen den missade utbildningen under läsåret 2020/21 i stället.

Utbildningarna bedöms vara värdefulla av huvudmän och elever

Branschskoleutbildningarna framstår som värdefulla för såväl anlitande huvudmän som de branschskoleelever som vi har intervjuat.

Branschskolorna bidrar till ett ökat utbud av yrkesutbildning

Många anlitande huvudmän har angett att den anlitade branschskoleutbildningen har varit direkt avgörande för deras möjlighet att erbjuda sina elever vissa inriktningar på gymnasiala yrkesprogram. Ett fåtal har också angett att de har erbjudit yrkesutbildning till elever inom komvux som de annars inte hade erbjudit. Därmed bidrar försöksverksamheten som avsett till ett ökat utbud av yrkesutbildning på flera håll i landet.

Utbildningarna bedöms hålla god kvalitet

En majoritet av de anlitande huvudmännen betraktar branschskoleutbildningarnas kvalitet som mycket god och ingen har bedömt den som dålig i våra enkätundersökningar.

Såväl anlitande huvudmän och branschskoleelever som branschskolorna själva framför också att branschskoleutbildningar kan utgöra ett väldigt bra komplement till elevers arbetsplatsförlagda lärande (apl). Vissa elever får annars inte någon undervisning alls på hemskolan inom sina yrkesområden. Vidare känner sig de intervjuade eleverna trygga i att de får lära sig att göra saker på rätt sätt samt att de får en aktuell kompetens och en komplett hantverksutbildning på branschskolan.

Branschskoleelevernas studiesituation kräver särskild omsorg

Av elevintervjuerna framgår även att branschskoleelever kan känna svag samhörighet med sina hemskolor och att de kan hamna i kläm om hemskolan och branschskolan inte lyckas samordna deras sammantagna undervisning. Detta kan till exempel resultera i att branschskoleelever behöver ägna sig åt studier i hemskolans gymnasiegemensamma ämnen på kvällstid under en branschskoleperiod samt att de hamnar efter i hemskolans undervisning och därmed också kan få svårare att nå kraven för en gymnasieexamen.

De kommunala branschskolorna bidrar till kompetensförsörjningen

Ett av försöksverksamhetens särskilda inslag är att även kommunala skolor som har godkänts och valts ut till branschskolor får utföra undervisning i yrkesämnena på entreprenad. Skolverket kan konstatera att kommunala branschskolor har bidragit till försöksverksamhetens samlade nytta, såväl vad gäller antalet utbildade branschskoleelever som genom positiva omdömen från anlitande huvudmän och branschskoleelever.

Både branschskolor och anlitande huvudmän önskar besked om de kommunala branschskolornas framtid

Såväl branschskolor som huvudmän kan behöva god framförhållning för att branschskolorna ska kunna anlitas i så stor utsträckning som möjligt. Företrädare för kommunala branschskolor vill därför så snart som möjligt få veta om de ska få fortsätta med sin branschskoleverksamhet även efter försöksperiodens slut. Exempelvis kan huvudmän tänkas avstå från att erbjuda sina elever möjligheten att påbörja en branschskoleutbildning hos en kommunal branschskola läsåret 2022/23 om den i normalfallet löper över två läsår. Ett negativt eller sent lämnat positivt besked från regeringen i denna fråga riskerar därmed att få negativa konsekvenser redan under försöksverksamhetens sista läsår.

Statsbidraget har varit underutnyttjat men anges ändå ha stor betydelse

En majoritet av de anlitande huvudmännen har angett att statsbidraget har haft stor betydelse för att de har anlitat branschskolor inom försöksverksamheten, även om det också finns några framförda undantag. Statsbidragets betydelse hänger troligtvis samman med de extra arbetsinsatser och kostnader som är förknippade med att anlita en branschskola för bara några få elever.

Samtidigt har statsbidragsanslagen långt ifrån utnyttjats till fullo. Läsåret 2018/19 utbetalades knappt 4 miljoner kronor av anslagna 20 miljoner kronor, läsåret

2019/20 utbetalades knappt 7 av 28,5 miljoner kronor och läsåret 2020/21 utbetalades drygt 8 av 28,5 miljoner kronor.

De nio nuvarande branschskolorna uppskattar sig vidare ha en sammantagen högsta utbildningskapacitet på strax över 400 elever under läsåret 2021/22. Med ett utbetalt maxbelopp om 50 000 kronor för varje sådan potentiell branschskoleelev motsvarar detta en maximal efterfrågan om drygt 20 miljoner kronor, vilket alltså understiger statsbidragets anslag under de två föregående läsåren.

Skolverkets bedömningar

Den här utvärderingen omfattar de tre första läsåren av den pågående, femåriga försöksverksamheten. Under perioden har de utvalda branschskoleutbildningarna samlat betydligt färre elever än vad regeringens anslagna medel hade kunnat finansiera och flera yrkesområden har hittills inte haft några branschskoleelever. Verksamheten är också förknippad med vissa utmaningar med att utforma en så god studiesituation som möjligt för branschskoleeleverna utifrån branschskolans och hemskolans sammantagna undervisning.

De hittills genomförda branschskoleutbildningarna har samtidigt bidragit till ett ökat utbud av yrkesutbildning inom sina respektive yrkesområden på flera håll i landet, i enlighet med försöksverksamhetens syfte. Anlitande huvudmän bedömer också att branschskoleutbildningarna håller god kvalitet och att de utgör en värdefull skolförlagd utbildning för berörda elever. Kommunala branschskolor bidrar till den samlade nyttan. Det kan också tänkas finnas fler yrkesområden som lämpar sig för nya branschskoleutbildningar.

Skolverkets övergripande bedömning är därför att försöksverksamheten, om än i begränsad utsträckning, har bidragit till att stärka den nationella kompetensförsörjningen inom små yrkesområden där arbetsmarknadens efterfrågan är större än tillgången på rätt kompetens. Därmed anser vi att det skulle vara positivt om även kommunala branschskolor får fortsatt möjlighet att utföra branschskoleutbildning på entreprenad efter försöksverksamhetens slut.

Majoriteten anlitande huvudmän har vidare angett att statsbidraget har haft stor betydelse för att de har anlitat branschskolorna. Om den statliga finansieringen upphör efter försöksverksamhetens slut skulle det därmed kunna påverka verksamheten negativt. Såväl Skolverket som Riksrevisionen har dock tidigare konstaterat att det finns flera generella problem med att finansiera skolverksamhet med riktade statsbidrag och framfört att sådana generellt sett bör minska. Därmed överlåter vi till regeringen att bedöma om den finner inrättandet av ett mer permanent statsbidrag på detta område som motiverat eller ej.

Vi bedömer också att följande åtgärder har potential att främja verksamhetens fortsatta tillväxt och funktionalitet, såväl under den återstående försöksperioden som vid en eventuell fortsättning därefter:

- Att regeringen i så god tid som möjligt ger besked om att kommunala branschskolor får fortsätta att utföra branschskoleutbildning på entreprenad efter försöksverksamhetens slut. Det gäller även frågan om eventuell fortsatt statlig finansiering.
- Att regeringen överväger hur nya branschskolor och branschskoleutbildningar kan utses, vid en eventuell fortsatt branschskoleverksamhet med statligt styrda urvalsförfaranden. Skolverket kan om aktuellt identifiera fler lämpliga yrkesområden för branschskoleverksamhet, i samverkan med de nationella programråden för yrkesutbildning på gymnasial nivå.
- Att Skolverket beaktar de möjligheter som ges av branschskoleutbildning på entreprenad i det pågående regeringsuppdraget om att utarbeta förslag på regionala planeringsunderlag.
- Att Skolverket fortsätter att stimulera och stödja försöksverksamheten genom att anordna nätverksträffar med erfarenhetsutbyte för de deltagande branschskolorna.
- Att regeringen tar bort eller utvidgar statsbidragets nuvarande begränsning om högst fem elever per läsår och yrkesområde per anlitande huvudman.
- Att regeringen omdisponerar en del av de hittills underutnyttjade statsbidragsanslagen till exempelvis branschskolors marknadsföring respektive platsbesök på branschskolor för de huvudmän, skolor och elever som överväger att anlita dem. Regeringen skulle också kunna överväga att höja det högsta statsbidragsbeloppet per elev eller öronmärka vissa medel för att finansiera särskilda omkostnader för anlitande huvudmän.
- Att branscher, branschskolor, huvudmän, skolor och studie- och yrkesvägledare, i så god tid som möjligt inför elevers utbildningsval, ger elever målgruppsanpassad information om deras möjligheter att gå en branschskoleutbildning och vad det i praktiken innebär.
- Att hemskolor och branschskolor, via god kommunikation och ömsesidig anpassningsförmåga, arbetar för att ge branschskoleelever en god studiesituation. Elevernas huvudmän har även i samband med överlåten undervisning till branschskolor ansvar för elevernas utbildning enligt skollagen, till exempel att de får den garanterade undervisningstid som de har rätt till, samt att de skyndsamt får extra anpassningar och särskilt stöd vid behov.
- Att de anlitande huvudmännen främjar branschskoleelevernas känsla av samhörighet med hemskolan under utbildningens alla delar, till exempel genom att låta hemskolans lärare besöka sina elever under branschskoleperioder. Det kan vara av vikt både för elevernas välmående och deras studieresultat, inte minst i de gymnasiegemensamma ämnena.

1. Inledning

Försöksverksamheten med branschskolor pågår under perioden 1 juli 2018–30 juni 2023. Skolverket får bevilja deltagande i försöksverksamheten för högst tio branschskolor.² Försöksverksamheten syftar till att stärka den nationella kompetensförsörjningen och öka attraktiviteten och tillgången till yrkesutbildning inom små yrkesområden.

Försöksverksamheten regleras av *lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor* och *förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän*. Den kortfattade beskrivningen nedan följs av utförligare avsnitt om bland annat försöksverksamhetens bakgrund och reglering samt om Skolverkets utvärdering av försöksverksamheten.

Försöksverksamheten innebär att en huvudman för utbildning på ett yrkesprogram inom gymnasieskolan eller för kommunal vuxenutbildning enligt skollagen (2010:800), med bibehållet huvudmannaskap, får sluta avtal med en branschskola om att skolan utför vissa uppgifter inom sådan utbildning på entreprenad.³ De uppgifter som får överlämnas på entreprenad är undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil (yrkesämnena) och undervisning som avser sådant gymnasiearbete eller komvuxarbete som ingår i utbildningen enligt skollagen. Detta innebär att huvudmän i hela landet kan anlita de utvalda branschskolorna mot en ersättning (kursavgift) för att låta sina gymnasieelever och elever inom komvux ta del av branschskolornas utbildningar.

Inom ramen för försöksverksamheten kan även kommuner och regioner få möjlighet att utföra undervisning i yrkesämnena på entreprenad, vilket enskilda fysiska och juridiska personer redan får. Det innebär att kommuner och regioner kan få tillträde till en marknad. Huvudmän som överlåter undervisning i yrkesämnena för en eller flera elever till de utvalda branschskolorna kan också söka ett statsbidrag. Det innebär att staten stimulerar huvudmän att anlita dessa branschskolor.

Skolverket ansvarade för urvalet av de tio ursprungliga⁴ branschskolorna och har därefter fortsatt att stödja försöksverksamheten. Myndigheten har bland annat anordnat flera nätverksträffar för branschskolorna samt hanterat ansökningar och uppföljningar av det statsbidrag som är knutet till försöksverksamheten. Skolverket ska också årligen redovisa omfattningen och vunna erfarenheter av försöksverksamheten till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). Redovisningen ska från och med 2019 lämnas in senast den 1 december.

Skolverket fick också i juni 2018 i uppdrag att utvärdera försöksverksamheten med branschskolor. Utvärderingen redovisas i denna rapport.

² Prop. 2016/17:161, *En försöksverksamhet med branschskolor*, se även bet. 2016/17:Ubu21.

³ Prop. 2016/17:161, s. 1, se även 1 § lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor.

⁴ Som redovisas längre fram har tre av de ursprungliga branschskolorna lämnat försöksverksamheten, varav två har ersatts av nya branschskolor.

Begreppen branschskolor, yrkesområden, branschskoleutbildning och anlitage huvudmän

I denna rapport avser vi med begreppet *branschskolor* enbart de utvalda branschskolorna inom försöksverksamheten med branschskolor. Samma och liknande begrepp förekommer även i andra sammanhang, exempelvis i samband med branschcertifierade skolor.

Branschskolorna erbjuder undervisning på entreprenad inom ett eller flera *yrkesområden*, som få elever studerar till på gymnasial nivå och där arbetsmarknadens efterfrågan är större än tillgången på rätt kompetens. Denna undervisning går under begreppet *branschskoleutbildning*.

Med begreppen *huvudmän* och *anlitande huvudmän* avser vi de skolhuvudmän som anlitar branschskolorna (även om vissa branschskolor också är skolhuvudmän).

Kapitlets fortsatta disposition

Kapitlet fortsätter nedan med en beskrivning av försökets bakgrund och det utvärderingsuppdrag som ligger till grund för denna rapport. Därefter följer en genomgång av försöksverksamhetens reglering och de branschskolor och branschskoleutbildningar som ingår i försöket. Slutligen redogör vi för de underlag som våra iakttagelser och utvärderingsresultat baserar sig på.

Försöksverksamhetens bakgrund

Yrkesprogramsutredningens betänkande

I november 2015 överlämnade Yrkesprogramsutredningen sitt betänkande *Välja yrke* (SOU 2015:97). Utredningen hade föranletts av ett vikande elevintresse för gymnasieskolans yrkesprogram och arbetsgivares oro för sin kompetensförsörjning. Uppdraget bestod i att lämna förslag som stärker den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlättar ungdomars övergång från skola till arbetsliv och förstärker den nationella kompetensförsörjningen. För att öka yrkesutbildningarnas attraktionskraft behöver elever få ett bättre beslutsunderlag inför gymnasievalet samt tillgången till yrkesutbildning och utbildningarnas kvalitet förbättras genom en stärkt samverkan med arbetsmarknaden, enligt utredningen.⁵

Ett av utredningens förslag var att införa en försöksverksamhet med branschskolor. Förslaget växte fram utifrån en efterfrågan från branschorganisationer om att kunna ta ett större ansvar för smala yrkesutbildningar som riskerar att nedprioriteras inom utbildningssystemet, men

⁵ SOU 2015:97, s. 13. Se även dir. 2013:122, dir. 2014:50, dir. 2014:95, dir. 2015:15 och dir. 2015:84.

som har stor betydelse för arbetsmarknaden och ger eleverna goda möjligheter att få arbete direkt efter avslutad gymnasieutbildning.⁶

Branschskolorna avsågs fungera som kompetenscentrum, där de bästa yrkeslärarna och den senaste utrustningen kan samlas. Branschskolorna ska kunna ta emot gymnasieelever från hela landet för utbildning i vissa yrkeskurser under delar av elevernas utbildning. På så sätt avsågs fler elever, oavsett hemkommun, kunna få tillgång till relevanta yrkeskurser med god kvalitet och en tillräcklig volym elever kunna samlas. Branschskolorna ska också, genom entreprenadavtal med kommuner, kunna utbilda elever inom kommunal vuxenutbildning.⁷

Utredningen ansåg att branschskolor passar bäst för vissa små yrkesområden, som kräver en yrkesutbildning på gymnasial nivå som har svårt att locka ungdomar, som sällan anordnas inom vuxenutbildningen, som är relativt dyr att anordna och som kräver specifika lokaler eller utrustning. För att garantera kvaliteten i utbildningen ska en branschskola rekommenderas av en branschorganisation eller ha ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom branschen.⁸

Försöksverksamheten föreslogs omfatta högst tio branschskolor och cirka 1 600 gymnasieelever samt pågå i fem läsår, för att därefter utvärderas. Därutöver förespråkade utredningen ett statsbidrag som får lämnas till huvudmän, i syfte att ersätta branschskolornas kostnader för elevernas utbildning.⁹

Regeringens proposition

Regeringen föreslog i mars 2017 att en ny lag om försöksverksamhet med branschskolor skulle införas. Den nya lagen trädde i kraft den 1 augusti 2017 och tillämpas på utbildning efter den 1 juli 2018. Lagen ska upphöra att gälla vid utgången av juni månad 2023, det vill säga i samband med att försöksverksamheten avslutats.¹⁰

I den proposition där regeringen föreslår att försöksverksamheten med branschskolor ska införas framhålls att det är angeläget att öka attraktiviteten och förbättra tillgången till yrkesutbildning inom små yrkesområden. Vidare framförs att många av framtidens bristyrken kommer att finnas bland de gymnasiala yrkesprogrammets utgångar (enligt Arbetsförmedlingens prognoser). Regeringen ser det som allvarligt att flera branscher riskerar att få brist på rätt utbildad arbetskraft inom flera yrkesområden samtidigt som utbudet av yrkesutbildning för ungdomar minskar. I propositionen anges att de flesta program i gymnasieskolor har minskat i geografisk spridning sedan 2011 (till följd av att allt färre kommuner erbjuder utbildningarna), i synnerhet små program med få sökande så som flera av gymnasieskolans yrkesprogram. Det innebär också att huvudmännen får svårigheter att tillgodose skollagens krav på lika tillgång till utbildning oberoende av geografisk hemvist och att eleverna får en försämrad tillgång till

⁶ SOU 2015:97, s. 17 f.

⁷ SOU 2015:97, s. 18.

⁸ SOU 2015:97, s. 18.

⁹ SOU 2015:97, s. 19.

¹⁰ Lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor, se även prop. 2016/17:161, s. 1.

utbildningsmöjligheter. Regeringen nämner också att omkring hälften av den svenska arbetskraften har högst gymnasial utbildning (enligt Statistiska centralbyråns Arbetskraftsundersökningar), vilket innebär att gymnasieskolan står för en viktig del av den nationella kompetensförsörjningen.¹¹

I propositionen anges att huvudmannens samarbete med en branschskola kan innebära att huvudmannen själv inte behöver tillhandahålla den specifika utrustning och lärarkompetens som krävs för den särskilda yrkesutbildningen och att utbildning som inriktas mot vissa små yrkesområden kan koncentreras till branschskolor på ett par platser i landet. Det innebär att huvudmannen kommer att kunna erbjuda yrkesutbildningar inom små yrkesområden även om skolan inte själv har ett tillräckligt stort elevunderlag för att anordna hela utbildningen i egen regi. För eleverna innebär det att de kan få mer likvärdiga möjligheter att välja utbildningar inriktade mot små yrkesområden.¹²

Skolverkets uppdrag om att utvärdera försöksverksamheten

Regeringen gav i juni 2018 i uppdrag till Skolverket att utvärdera försöksverksamheten med branschskolor:¹³

Statens skolverk ska utvärdera försöksverksamheten med branschskolor, bl.a. i vilken utsträckning dessa har bidragit till att tillgång till yrkesutbildning inom små yrkesområden som efterfrågas på arbetsmarknaden förbättras. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 1 december 2021.

Skolverket har genomfört utvärderingen utifrån två övergripande perspektiv rörande försöksverksamhetens särskilda inslag:

1. I vilken utsträckning som möjligheten för kommuner och regioner att utföra undervisning i yrkesämnen på entreprenad har bidragit till att tillgången till yrkesutbildning inom små yrkesområden förbättrats.
2. I vilken utsträckning som stödet i form av statsbidrag till huvudmän som överlämnar undervisning på entreprenad till en branschskola har bidragit till att tillgången till yrkesutbildning inom små yrkesområden förbättrats.

Utvärderingen har avgränsats till de branschskolor och branschskoleutbildningar som ingår i försöksverksamheten, de huvudmän som har uppburit statsbidrag för att anlita dessa branschskolor och de branschskoleelever som huvudmännen har uppburit statsbidrag för.

¹¹ Prop. 2016/17:161, s. 6 f och 10.

¹² Prop. 2016/17:161, s. 12.

¹³ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk, se ändringsbeslut 2018-06-28 (U2018/02877/BS (delvis), U2018/02960/S), varefter uppdraget inte har förändrats.

Utvärderingen har utformats för att besvara följande frågeställningar:

1. I vilken utsträckning har branschskolorna bidragit till ökad tillgång till gymnasial yrkesutbildning inom försöksverksamhetens yrkesområden?

Denna fråga avser dels i vilken omfattning och av vilka angivna skäl som huvudmän anlitar branschskolorna, dels om möjligheten att anlita branschskolorna medför att samma huvudmän erbjuder sina elever yrkesutbildning som de annars inte hade erbjudit.¹⁴

2. Vilken betydelse har statsbidraget för att huvudmän ska erbjuda sina elever gymnasiala yrkesutbildningar inom försöksverksamhetens yrkesområden?

Denna fråga avser dels de anlåtande huvudmännens bedömningar om statsbidragets betydelse för att de har anlitat branschskolor och hur väl bidraget täcker deras sammantagna kostnader i detta ändamål, dels huvudmännens övriga synpunkter rörande statsbidraget.

3. Vilka elever har deltagit i gymnasial yrkesutbildning hos branschskolorna?

Denna fråga avser branschskoleelevernas fördelning inom gymnasieskolan respektive komvux, i vilken utsträckning de går en gymnasial lärlingsutbildning och deras könsfördelning. Vi redovisar också hur ett antal branschskoleelever upplever sin branschskoleutbildning och sammantagna studiesituation i samband med denna utbildning.

4. Hur har överlåtandet av undervisning fungerat enligt de huvudmän som har anlitat branschskolorna?

Denna fråga avser bland annat de anlåtande huvudmännens övergripande bedömningar av branschskoleutbildningarnas kvalitet samt hur väl de anser att samordning av schemaläggning respektive betygsättning har fungerat i samband med dessa utbildningar.

Utvärderingen redovisas i denna rapport, som omfattar iakttagelser och analyser rörande försöksverksamhetens tre inledande läsår. Skolverket har lämnat två tidigare redovisningar om försöksverksamhetens omfattning och vunna erfarenheter under läsåren 2018/19 och 2019/20.¹⁵ Motsvarande uppgifter för läsåret 2020/21 inkluderas i denna rapport.

¹⁴ Med anledning av försöksverksamhetens unika möjlighet för huvudmän att anlita kommunala utbildningsanordnare på entreprenad avsåg vi också att särskilt belysa de kommunala branschskolornas bidrag till utbildningsutbudet i förhållande till övriga branschskolor med kvantitativa analyser utifrån olika enkätuppgifter från anlåtande huvudmän. Med så få verksamma branschskolor riskerar dock sådana jämförelser snarare att fånga skillnader rörande de specifika skolorna och deras yrkesområden än mer generella förutsättningar för branschskolor med olika ägandeskap. Den övergripande bilden är emellertid att det både bland kommunala branschskolor och branschskolor med annat ägandeskap finns framgångsrika och mindre framgångsrika exempel vad gäller antalet mottagna branschskoleelever.

¹⁵ Skolverket, *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019* och *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020*.

Regleringen av försöksverksamheten

Huvudmännens ansvar för elevernas utbildning kvarstår vid anlitan­de av branschskolor

Enligt lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor får en huvudman för utbildning på ett yrkesprogram inom gymnasieskolan eller för kommunal vuxenutbildning enligt skollagen (2010:800), inom ramen för försöksverksamheten, med bibehållet huvudmannaskap sluta avtal med en branschskola om att skolan utför vissa uppgifter inom sådan utbildning (entreprenad).¹⁶ Det bibehållna huvudmannaskapet innebär att branschskoleelevens skolhuvudman ansvarar för elevens utbildning även om delar av denna utbildning sker på en branschskola.

Huvudmännen får överlämna undervisning och betygsättning till branschskolorna

De uppgifter som får överlämnas på entreprenad är undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil (yrkesämnen) och undervisning som avser sådant gymnasiearbete eller komvuxarbete som ingår i utbildningen enligt skollagen. Om sådan undervisning överlämnas på entreprenad, får även den myndighetsutövning som hör till en lärares undervisningsuppgift och uppgifter som inte är hänförliga till undervisningen överlämnas till branschskolan på entreprenad.¹⁷ Således kan exempelvis lärares betygsättning lämnas över till branschskolan till skillnad från till exempel rektors uppgifter.

Även kommunala branschskolor får utföra undervisning på entreprenad

I försöksverksamheten tillämpas de bestämmelser om utbildning inom gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som finns i skollagen och i föreskrifter som meddelats i anslutning till den lagen, med undantag för bestämmelserna om entreprenad i 23 kap. skollagen och i föreskrifter som meddelats i anslutning till de bestämmelserna.¹⁸

Försöksverksamheten med branschskolor innebär att skolhuvudmän får möjlighet att ingå entreprenadavtal inte bara med enskilda fysiska och juridiska personer utan även med kommuner och regioner. Den innebär vidare att kommuner och regioner får befogenhet att vara utförare av undervisning på entreprenad inom ramen för försöksverksamheten.¹⁹

¹⁶ 1 § lagen om försöksverksamhet med branschskolor.

¹⁷ 1 § lagen om försöksverksamhet med branschskolor.

¹⁸ 2 § lagen om försöksverksamhet med branschskolor.

¹⁹ 1–3 §§ lagen om försöksverksamhet med branschskolor, se även prop. 2016/17:161 s. 17. Jfr 23 kap. 2, 8 och 13 §§ skollagen. Enligt 23 kap. 13 § skollagen får uppgifter inom gymnasieskolan som avser undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil överlämnas på entreprenad till en enskild fysisk eller juridisk person. Enligt 23 kap. 8 § skollagen får alla uppgifter överlämnas till en enskild fysisk eller juridisk person på entreprenad inom kommunal vuxenutbildning.

Försöksverksamheten ger alltså de kommunala branschskolor som har valts ut (och som presenteras längre fram) en möjlighet att erbjuda undervisning på entreprenad som de annars inte har, till skillnad från de övriga branschskolorna i försöksverksamheten. Försöksverksamheten omfattar inga regionala branschskolor.

Ansökan, villkor och urval rörande försöksverksamhetens branschskolor

Enligt lagen om försöksverksamhet med branschskolor kan endast en kommun, en region eller en enskild fysisk eller juridisk person som uppfyller vissa villkor efter ansökan till den myndighet som regeringen bestämmer få ett godkännande att bedriva branschskola.²⁰ Enligt förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän får kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer ansöka om att delta som branschskola i försöksverksamheten. Ansökan prövas av Skolverket.²¹

För att godkännas som branschskola för deltagande i försöksverksamheten ska den som ansöker:

- anordna yrkesutbildning på gymnasial nivå inom ett yrkesområde där arbetsmarknadens efterfrågan på den kompetens som utbildningen syftar till att ge är högre än antalet individer med sådan kompetens, där antalet elever är lågt inom såväl gymnasieskolan som den kommunala vuxenutbildningen samt där utbildningen är svår att tillhandahålla på grund av behov av särskilda lokaler, särskilt material eller utrustning eller på grund av små elevgrupper,
- rekommenderas som branschskola av en branschorganisation²² eller kunna uppvisa ett etablerat samarbete inom yrkesutbildning med flera arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör samt
- ha förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen.

Beslut om godkännande som branschskola fattas av Skolverket.²³

Skolverket får bevilja deltagande i försöksverksamheten för högst tio branschskolor. Om fler än tio sökande uppfyller villkoren beslutar Skolverket om urval. Företräde ska då ges till sökande som avser att anordna yrkesutbildning inom det yrkesområde där skillnaden mellan antalet elever som går en sådan utbildning i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadens behov är störst. Skolverket ska också sträva efter att deltagarna i försöksverksamheten riktar sig till olika branscher. Beslut om deltagande i försöksverksamheten fattas av Skolverket.²⁴

²⁰ 1 § lagen om försöksverksamhet med branschskolor.

²¹ 3 § förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

²² Med branschorganisation avses en arbetstagar- eller arbetsgivarorganisation, en organisation som är gemensam för arbetsgivare och arbetstagar eller en intresseorganisation i näringslivet som representerar yrkesområdet, se 2 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

²³ 4 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

²⁴ 5 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

Anlitande huvudmän får ansöka om statsbidrag

En skolhuvudman som överlämnar undervisning på entreprenad till en branschskola enligt lagen om försöksverksamhet med branschskolor får ansöka om statsbidrag. Statsbidrag lämnas med högst 50 000 kronor för varje elev som deltagit minst sex veckor per läsår i sådan utbildning. Statsbidrag till en huvudman får lämnas för högst fem elever per yrkesområde och högst två läsår för varje elev. Statsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel. Skolverket prövar frågor om och betalar ut bidraget.²⁵ Huvudmän som har tagit emot statsbidraget är under vissa förutsättningar återbetalningsskyldiga.²⁶

Försöksverksamhetens branschskolor och branschskoleutbildningar

Skolverkets urval till försöksverksamheten har genomförts i enlighet med 5 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän (se ovan). Skolverket har tagit emot 48 ansökningar om att få vara branschskola inom försöket, varav 33 uppfyllde de formella villkoren för att få delta. Skälen till avslag var att vissa ansökningar avsåg hela yrkesprogram i stället för specifika yrkesområden, medan andra ansökningar saknade verifierat branschstöd.

Urvalsförfarandet inkluderade samråd med Arbetsförmedlingens analysavdelning och beaktande av Arbetsförmedlingens bristyrkesprognoser. Skolverket beaktade också det befintliga utbildningsutbudet inom berörda yrkesområden samt geografisk och branshmässig spridning av försöksverksamheten. Urvalet gjordes utifrån en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter och den 10 januari 2018 kunde Skolverket meddela att följande tio branschskolor hade valts ut till försöket.²⁷

²⁵ 6 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

²⁶ 7 § förordningen om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän. Huvudmän som har tagit emot statsbidrag enligt förordningen är återbetalningsskyldiga om villkor för bidraget i väsentlig mån har åsidosatts, bidraget har lämnats på felaktig grund eller med för högt belopp eller bidraget helt eller delvis inte har utnyttjats eller inte har använts för det ändamål det har lämnats för. I dessa fall ska Skolverket besluta att helt eller delvis kräva tillbaka statsbidraget. Om det finns särskilda skäl för det får Skolverket besluta att avstå från återkrav helt eller delvis.

²⁷ Skolverket, *Beslut om urval för deltagande i försöksverksamhet med branschskolor*, beslutsmeddelande 2018-01-10.

Tabell 1. De ursprungliga deltagande branschskolorna inom försöksverksamheten och senare förändringar.

Ursprungliga deltagare	Ägandeskap och utbildningsort	Yrkesområden	Kommentar
Curt Nicolin Gymnasiet AB	Enskild, Finspång	Produkt Maskinteknik Produktionsteknik Design Produktutveckling	En branschskoleutbildning inriktad mot produktion och konstruktion inom 3D/AM med koppling till samtliga nämnda yrkesområden
Elteknikbranschens Utvecklings- och Utbildningscenter (EUU), senare INSU ¹	Branschägd, Nyköping	Distributionselektriker	Ersatt av Åsbro kursgård AB i Knottebo ²
Falu kommun (Lugnetgymnasiet)	Kommunal, Falun	Karosseri Lackering	Två olika branschskoleutbildningar
Göteborgs Tekniska College GTC	Samägt bolag av näringsliv och kommun, Göteborg	Driftsäkerhet och underhåll	
Hvilan Utbildning AB	Branschägd, Kabbarp	Trädgård	
PVF Yrke och Utbildning AB	Branschägd, Katrineholm	Plåtslageri	
Skellefteå kommun	Kommunal, Skellefteå	Skogsmaskinförare	
Stiftelsen Installatörernas Utbildningscentrum, senare INSU ¹	Företagsägd stiftelse, Katrineholm	Kylmontör Ventilationstekniker	Två olika branschskoleutbildningar
Stockholms byggtkniska gymnasium	Kommunal, Stockholm	Golvläggning	Ersatt av det kommunala Bräcke gymnasiet i Göteborg ³
Utbildningsförvaltningen Göteborgs stad	Kommunal, Göteborg	Bageri Chark Sjöintendentur	Ej längre deltagande och har inte ersatts inom försöksverksamheten ⁴

¹ INSU Installationsbranschens utbildnings- och utvecklingscenter är en sammanslagning av Stiftelsen Installatörernas Utbildningscentrum i Katrineholm och Elbranschens Utvecklings- och Utbildningscenter i Nyköping AB fr.o.m. januari 2019.

² INSU (EUU) sökte och beviljades medverkan i försöket för detta yrkesområde, vilket de senare visade sig sakna kapacitet till att erbjuda. Centret anlätade därför Åsbro kursgård på entreprenad för att tillhandahålla utbildningen. Efterhand begärde centret att få avbryta sitt deltagande som sådan mellanhand, varpå Åsbro kursgård (som också hade ansökt om att få delta i försöket och uppfyllde alla krav) övertog rollen som branschskola fullt ut.

³ Stockholms byggtkniska gymnasium avbröt sin medverkan i oktober 2019 efter att Stockholms stad fattat beslut om att lägga ner hela bygg- och anläggningsprogrammet på skolan samma vår. På skolan fanns heller inga elever inom inriktningen golv. Branschorganisationen BYN var angelägen om att en branschskola med yrkesområde golv skulle finnas kvar i försöket och rekommenderade därför Bräcke gymnasiet i Göteborg, som snabbt skickade in en

ansökan och fick den beviljad. Bräcke gymnasiet kunde därmed inleda sitt deltagande i försöket från och med våren 2020.

⁴ Det stod klart för Skolverket att Ester Mosessons gymnasium inte längre ser sig som en deltagande branschskola inom försöksverksamheten under hösten 2020.

Som framgår av tabellen ovan inkluderade Skolverkets urval fyra kommunala branschskolor och en branschskola under ett samägt bolag av näringsliv och kommun. De totalt tio utvalda branschskolorna kunde från och med beslutet i januari 2018 sluta avtal med skolhuvudmän om att utföra undervisning på entreprenad för vissa elever, medan skolhuvudmännen i sin tur gavs möjlighet att söka det statsbidrag som ryms inom försöksverksamheten. Därefter har tre branschskolor avslutat sitt deltagande, varav endast två har ersatts. Därmed finns det nio deltagande branschskolor, som erbjuder branschskoleutbildningar inom 15 av försöksverksamhetens 18 ursprungliga yrkesområden, när vi redovisar denna utvärdering av försöksverksamheten.

Av våra enkätundersökningar bland branschskolor och anlitanade huvudmän framgår att det varierar huruvida branschskoleutbildningarna omfattar hela eller delar av gymnasiekurser och om branschskoleelevers gymnasiearbeten ingår i utbildningen eller ej.²⁸

Branschskoleföreträdare har vidare framfört att branschskoleutbildningar kan ge ett värdefullt komplement till elevers arbetsplatsförlagda lärande (apl) på olika arbetsplatser. Ett sådant exempel utgörs av Bräcke gymnasiet i faktarutan nedan. Ett annat utgörs av PVF, som beskriver sin plåtslageriutbildning som styrd till specifika – ofta svåra och kritiska – arbetsmoment, som eleverna inte får utföra i skarpt läge under apl förrän de har visat sig behärska tekniken.²⁹

Exempel från några utvalda branschskoleutbildningar

Denna faktaruta syftar till att erbjuda den intresserade läsaren en kort beskrivning av några utvalda branschskoleutbildningar, för att på så vis kunna få en något mer konkret bild av den studerade verksamheten. Beskrivningarna baseras i huvudsak på intervjuuppgifter från företrädare för dessa branschskolor.

Lugnet gymnasiet erbjuder två branschskoleutbildningar i form av **karosseri** och **lackering**. Utbildningarna vänder sig främst till elever på fordons- och transportprogrammets karosseri- och lackeringsinriktning i hela Sverige, och i mån av plats även till elever inom komvux. Undervisningen sker generellt gemensamt för skolans lokala elever och de branschskoleelever som med tiden har kommit att utgöra en klar majoritet inom programinriktningen. Att skolan idag har relativt många branschskoleelever (se kapitel 2) tillskrivs bland annat en eldsjäl, som i ett tidigt skede besökte ett stort antal skolor i hela landet för att informera om och väcka intresse för skolans branschskoleutbildningar. Utbildningarna omfattar totalt åtta veckor per elev och läsår och genomförs oftast i tvåveckorsmoduler.

Karosseri- och lackeringslärarna byter elevgrupper med varandra under en tid i

²⁸ I vår enkätundersökning bland anlitanade huvudmän läsåret 2020/21 angav en majoritet att de hade överlåtit hela kurser till branschskolan, varav några en blandning av hela kurser och delar av kurser, medan en knapp tredjedel enbart hade överlåtit utbildning i delar av kurser. I vår enkätundersökning bland branschskolor senvåren 2021 angav tre branschskolor att gymnasiearbetet ingår i branschskoleutbildningen för samtliga branschskoleelever, en att det ingår för en minoritet av eleverna och en att det inte ingår alls. Övriga fyra angav sig sakna branschskoleelever läsåret 2020/21.

²⁹ Del av ett fritextsvar i vår enkätundersökning bland branschskolorna senvåren 2021.

årskurs 2, där karosserielevorna läser en introduktionskurs i lackering och lackeringslevorna läser en introduktionskurs i karosseri. Lugnetgymnasiet utför också yrkesprov, som enligt branschskoleföreträdarna både kan ge eleverna en tydlig bild av vad branschskoleutbildningen syftar till och ett kvitto på hur mycket eleverna faktiskt har lärt sig under utbildningen.³⁰

Curt Nicolin gymnasiet AB erbjuder branschskoleutbildning i **3D/AM-teknik** med koppling till flera yrkesområden på gymnasial nivå. Branschskoleföreträdarna förväntar sig en ökad användning av tekniken inom industrin och därmed även en ökad efterfrågan på utbildningen framöver. Det var av denna anledning som skolan inledde en tidskrävande satsning ett antal år före försöksverksamhetens start, i form av bland annat omfattande investeringar i teknisk utrustning och lärarkompetens. Utbildningen vänder sig främst mot gymnasieelever på teknikprogrammet (inklusive TE4) på inriktningarna produktionsteknik samt design och produktutveckling i den region där skolan är belägen, men den kan också vara aktuell för elever på industritekniska programmets inriktning produkt och maskinteknik. De få branschskoleelever som skolan hittills har utbildat har fått sin utbildning under en sexveckorsperiod. Utbildningen anges omfatta de två hela gymnasiekurserna produktionsutrustning 1 och produktionskunskap, där eleverna får gå från "ax till limpa" i att skapa en slutprodukt (som en modell av en Stirlingmotor). Det underlag för betygsättning som branschskolan lämnar till hemskolan omfattar också en bedömning av denna slutprodukt, vilken därmed utgör ett slags praktiskt prov.³¹

Hvilan Utbildning AB erbjuder branschskoleutbildning inom yrkesområdet **trädgård** till elever på naturbruksprogrammets trädgårdsinriktning i hela landet. Branschskoleföreträdarna anger att branschskoleutbildningen framför allt är tänkt att anlitas av skolhuvudmän som vill starta upp den sällsynta trädgårdsinriktningen, men som inledningsvis saknar nödvändiga resurser som maskiner, växthus och lärarkompetens. Utbildningens innehåll beskrivs som mycket anpassningsbart till de kurser eller delmoment som sådana huvudmän skulle önska. Man ser också möjligheter till att anlita huvudmän kan tillgodogöra sig branschskolans kompetens i ett vidare perspektiv, i form av att lärare kan få viss kompetensutveckling genom att besöka och delta i branschskolans verksamhet. Intresset för branschskoleutbildningen har dock hittills varit väldigt lågt. Branschskolan framför som en grundläggande utmaning att ett trädgårdsintresse ofta uppstår i högre ålder.³²

Bräcke gymnasiet övertog rollen som branschskola inom yrkesområdet **golvläggning** våren 2020, efter att den initialt utvalda branschskolan inom yrkesområdet hade avslutat sitt deltagande inom försöksverksamheten. Branschskoleutbildningen vänder sig främst till gymnasieelever från hela landet, men står även öppen för elever inom komvux i mån av plats. Utbildningen sträcker sig över två treveckorsperioder och täcker delar av fyra kurser, med samma innehåll som den golvläggartutbildning som skolan ger till sina lokala elever. Branschskoleföreträdarna framhåller vikten av att branschen och viktiga företag kan bidra med bland annat marknadsföring och kvalitetssäkring av utbildningen samt sponsring av materiel. Branschen anges också betrakta den skolföräggda undervisning som branschskoleutbildningen utgör som en viktig kvalitetssäkring av att eleverna får tillräckliga och heltäckande yrkeskunskaper, då golvläggartutbildning annars ofta bedrivs som lärlingsutbildning (med främst eller

³⁰ Intervju med företrädare för branschskolan 2021-05-24.

³¹ Intervju med företrädare för branschskolan 2021-04-21 samt <https://www.cng.se/om-oss> och <https://www.cng.se/utbildningar>, 2021-04-29.

³² Intervju med företrädare för branschskolan 2021-09-13.

enbart apl utöver undervisning i gymnasiegemensamma ämnen) i övriga Sverige. Branschskolan framför sig erbjuda en mängdträning som branschen efterfrågar och som sällan erbjuds under apl. Branschskoleeleverna anges också få pröva på fler saker och ha större utrymme att göra fel inom branschskoleutbildningen än på arbetsplatserna. Branschskoleföreträdarna berättar att eleverna får "göra ett riktigt badrum" under branschskoleutbildningen.³³

Utvärderingens bemanning och genomförande

Denna rapport har sammanställts av Christofer Lundin (uppdragsledare) och Karin Agélii på Skolverkets analysavdelning.³⁴ Arbetet har följts av en intern referensgrupp där Cecilia Wigerstad, Sandra Olsson, Lars Wredenberg, Indira Limakeshi, Amira Fairoud, Lisa Ahlström och Björn Sterner, alla Skolverket, har lämnat värdefulla bidrag och synpunkter.

Försöksverksamhetens *utveckling* under den inledande treårsperioden åskådliggör vi främst med uppgifter om antalet anlitade huvudmän, anlitade branschskolor och branschskoleutbildningar samt branschskoleelever under läsåren 2018/19, 2019/20 och 2020/21. Därutöver redovisar vi i vilken utsträckning som statsbidragets anslag har utnyttjats av anlitade huvudmän under perioden. Samtliga dessa uppgifter utgår från huvudmännens redovisningar av statsbidraget för respektive läsår och Skolverkets tidigare redovisningar av omfattning och vunna erfarenheter av försöksverksamheten läsåren 2018/19 och 2019/20.³⁵ Då Skolverkets redovisning av omfattning och vunna erfarenheter för läsåret 2020/21 inkluderas i denna rapport redovisar vi motsvarande tabell och diagram som har ingått i de båda tidigare redovisningarna för läsåret 2020/21 i bilaga 1.

Utvärderingens underlag omfattar också uppgifter från två webbenkätundersökningar vardera bland deltagande branschskolor och anlitade huvudmän, avseende läsåren 2018/19 respektive 2020/21. Med enkäternas hjälp belyser vi försöksverksamheten dels i sitt startskede, dels med så aktuella uppgifter som möjligt. Vi betraktar enkätresultaten som separata *lägesbilder* för respektive läsår eftersom eventuella skillnader dem emellan lika gärna kan bero på vilka huvudmän som har anlitat vilka branschskolor under respektive läsår som på någon form av utveckling mellan dessa läsår.³⁶

Båda branschskoleenkäterna omfattade samtliga deltagande branschskolor. De besvarades också av nio av de tio ursprungliga branschskolorna respektive samtliga nio kvarvarande branschskolor. Även de båda huvudmannenkäterna

³³ Intervju med företrädare för branschskolan 2021-04-28 och Skolverkets nätverksträff för branschskolorna 2021-10-28.

³⁴ Charlotte Mannerfelt och Monica Zetterman har varit uppdragsledare i utvärderingens inledning.

³⁵ Skolverket, *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019* och *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020*.

³⁶ Det hade varit teoretiskt möjligt att isolera de huvudmän som besvarat våra enkäter rörande samma branschskoleutbildning läsåren 2018/19 och 2020/21 och jämföra deras enkätsvar i gemensamma frågor, men det rör sig i praktiken om enbart nio huvudmän och tre branschskolor. En delförklaring till detta är det urvalsförfarande som vi har tillämpat för den senare enkätundersökningen och som beskrivs i bilaga 2.

sändes ut till samtliga anlitande huvudmän under respektive läsår. Den första enkäten besvarades av samtliga 28 anlitande huvudmän medan den andra besvarades av 37 av 46 anlitande huvudmän. Huvudmännens bedömningar omfattar samtliga anlitade branschskoleutbildningar under de båda läsåren. För att uppnå detta krävdes dock att de mest anlitade branschskoleutbildningarna läsåret 2020/21 har fått omfattas av färre bedömningar i relation till hur många huvudmän som har anlitat dem (se bilaga 2).

Vi har också genomfört omsorgsfullt utvalda intervjuer med företrädare för fyra branschskolor och en anlitande huvudman samt nio branschskoleelever under slutet av 2020 och 2021. Dessa intervjuer har gett oss *fördjupade kunskaper och viktiga perspektiv* rörande försöksverksamheten (se bland annat faktarutan med exempel från utvalda branschskoleutbildningar ovan och de erfarenheter och upplevelser som vi redovisar från intervjuade elever i kapitel 3). Utvärderingens underlag omfattar också uppgifter från Skolverkets nätverksträffar för branschskolorna.

Utvärderingens metoder och genomförande beskrivs närmare i bilaga 2.

Vi som har genomfört utvärderingen vill rikta ett varmt tack till alla företrädare för branschskolor och huvudmän samt elever som har ställt upp på våra intervjuer och besvarat våra enkäter!

2. Branschskolornas bidrag till utbildningsutbudet

I detta kapitel belyser vi branschskolornas bidrag till förbättrad tillgång på yrkesutbildning inom små yrkesområden som efterfrågas på arbetsmarknaden.

Övergripande iakttagelser

Försöksverksamheten har hittills omfattat betydligt färre branschskoleelever än vad som hade varit möjligt i förhållande till statsbidragets anslag. En majoritet av branschskoleeleverna har också utbildats inom ett fåtal yrkesområden, medan andra yrkesområden har samlat få eller inga elever. Vidare utgör hemskolans och branschskolans samordning av elevernas sammantagna studiesituation under en branschskoleperiod en särskild utmaning, som även drabbar vissa av eleverna enligt anlitande huvudmän.

Samtidigt har de genomförda branschskoleutbildningarna, i enlighet med försöksverksamhetens intentioner, medfört ett ökat utbud av yrkesutbildning inom små bristyrkesområden, där anlitande huvudmän framför allt har kunnat erbjuda sina elever programinriktningar som de annars inte hade erbjudit. De anlitade branschskoleutbildningarna bedöms också hålla god kvalitet av berörda huvudmän och intervjuade elever. Många huvudmän ser platsbesök på branschskolor som värdefulla inför sina beslut om att anlita dem.

Kommunala branschskolor bidrar till verksamhetens samlade nytta och önskar så snart som möjligt få besked om huruvida de får fortsätta med sin branschskoleverksamhet efter försöksverksamhetens slut.

Försöksverksamhetens omfattning

De uppgifter om antalet anlitande huvudmän, anlitade branschskolor och branschskoleutbildningar samt branschskoleelever som Skolverket redovisar i denna utvärderingsrapport utgörs av de fall där huvudmännen har uppburit *statsbidrag* inom försöksverksamheten.

Förutom elever som huvudmän uppbär statsbidrag för kan branschskolorna också undervisa ”lokala” elever som har sin ordinarie undervisning på branschskolan och elever från externa huvudmän för vilka huvudmännen inte uppbär statsbidrag.³⁷ Det sistnämnda tycks dock vara relativt ovanligt. Enligt branschskolorna har de anlitande huvudmännen sökt statsbidrag för alla eller nästan alla branschskoleelever läsåret 2020/21.³⁸

³⁷ Till exempel på grund av statsbidragets begränsning till högst fem elever per läsår och yrkesområde per huvudman.

³⁸ Enkätundersökning bland branschskolorna senhösten 2021.

Blygsam men successivt ökande omfattning

Tabellen nedan ger en överblick över försöksverksamhetens storlek under dess tre första läsår.

Tabell 2. Antalet anlitande huvudmän, anlitade branschskolor, branschskoleutbildningar och branschskoleelever samt statsbidragets utnyttjandegrad läsåren 2018/19–2020/21.

	Läsåret 2018/19	Läsåret 2019/20	Läsåret 2020/21
Anlitande huvudmän	28	43	46
Anlitade branschskolor	4	5	6
Anlitade branschskoleutbildningar	5	6	7
Branschskoleelever	71	136	148
Utnyttjat statsbidrag	3,5 mkr	6,5 mkr	8,2 mkr
Anslaget statsbidrag	20 mkr	28,5 mkr	28,5 mkr
Statsbidragets utnyttjandegrad	18 %	23 %	29 %

Tabellen omfattar de huvudmän, branschskolor, branschskoleutbildningar och elever där anlitande huvudmän har uppburit statsbidrag för att anlita branschskolor. Då flera elever går sin branschskoleutbildning under fler än ett läsår handlar det sammantaget om 271 unika elever.

Som framgår av tabellen ovan har antalet branschskoleelever varit blygsamt – om än successivt ökande – under försöksverksamhetens tre första läsår. Därmed har också statsbidraget varit kraftigt underutnyttjat under denna period. Totalt sett anlitade 28 huvudmän fyra av de tio branschskolorna för 71 elever med hjälp av statsbidraget under det första läsåret. Antalen har sedan växt till 46 anlitande huvudmän, sex anlitade branschskolor och 148 elever under det tredje läsåret. Det handlar dock sammantaget om 271 unika branschskoleelever under de tre första läsåren eftersom flera elever går sin branschskoleutbildning under fler än ett läsår.

Elevantalet varierar kraftigt mellan olika branschskoleutbildningar

Branschskoleelevernas antal har inte bara varit blygsamt i förhållande till anslagna statsbidrag utan också ojämnt fördelat över de erbjudna branschskoleutbildningarna.

Tabell 3. Antalet branschskoleelever per yrkesområde och läsår samt totalt sett under försöksverksamhetens tre första läsår. Sorterat efter antalet unika branschskoleelever under hela perioden, i fallande storleksordning.

Yrkesområde	Läsåret 2018/19	Läsåret 2019/20	Läsåret 2020/21	Samtliga läsår (unika elever)
Plåtslageri	57	80	79	155
Lackering	5	16	25	41
Karosseri	3	27	18	36
Distributionselektriker	0	4	13	17
Skogsmaskinförare	0	7	8	10
Produktionsteknik	5	0	0	5
Kylmontör	0	0	3	3
Golvläggning	0	0	2	2
Trädgård	1	1	0	1
Ventilationstekniker	0	0	0	0
Driftsäkerhet och underhåll	0	0	0	0
Bageri	0	0	0	0
Chark	0	0	0	0
Sjöintendentur	0	0	0	0
Produkt	0	0	0	0
Maskinteknik	0	0	0	0
Design	0	0	0	0
Produktutveckling	0	0	0	0
Okänd (sekretess)	0	1	0	1
Totalt	71	136	148	271

Tabellen omfattar elever för vilka anlitande huvudmän har uppburit statsbidrag för anlitad utbildning. Observera att en summering av elevantalen under de tre läsåren inte överensstämmer med antalet unika elever totalt sett, vilket beror på att branschskoleutbildningarna kan sträcka sig över flera årskurser (vanligtvis med start i årskurs 2 och avslut i årskurs 3). På grund av sekretess saknas angiven utbildning för en elev läsåret 2019/20.

Under försöksverksamhetens tre första läsår har ett varierande antal branschskoleelever utbildats inom hälften av yrkesområdena. I topp ligger PVF:s plåtslageriutbildning följt av Falu kommuns utbildningar inom lackering och karosseri, vilka tillsammans har samlat hela 85 procent av alla unika branschskoleelever. Samtidigt har nio yrkesområden inte haft en enda branschskoleelev.

Plåtslageriet dominerar – och historiken har betydelse

Som framgår av tabell 3 ovan är PVF:s plåtslageri den branschskoleutbildning som har samlat klart flest branschskoleelever under de tre första läsåren och därefter följer de båda utbildningarna i lackering och karosseri hos Falu kommun.

Dessa två branschskolor – som tillsammans utbildade fler än 9 av 10 branschskoleelever under försöksverksamhetens första läsår (2018/19) – bedrev också gymnasial yrkesutbildning på entreprenad respektive som regionalt samarbete med andra huvudmän redan *före* försöksverksamhetens start.³⁹ Att plåtslageriutbildningen har haft så tydlig dominans under försöksverksamhetens inledning hänger alltså samman med att PVF har bedrivit sin verksamhet under mycket lång tid och är väl etablerad inom branschen. Hela 15 av de 23 huvudmän som anlidade PVF läsåret 2018/19 hade också anlitat denna branschskola under läsåret 2017/18 (året före försöksverksamhetens start), medan en kommun har angett att de anlidade Falu kommun inom yrkesområdet lackering under båda dessa läsår⁴⁰. PVF har också angett att statsbidraget har möjliggjort för vissa tidigare anlidade huvudmän att åter kunna skicka elever till skolan efter att ha avbrutit den tidigare samverkan av ekonomiska skäl⁴¹.

Att just de båda branschskolor som samlat flest branschskoleelever hittills också har tidigare erfarenheter av att tillhandahålla utbildning för andra aktörer är en tydlig indikation på att det kan ta lång tid att starta upp en branschskoleverksamhet och att etablera sig som en branschskola som andra huvudmän gärna anlitar för sina elever. Lugnetgymnasiet i Falun har i sin tur också genomfört omfattande fysiska besök hos presumtiva huvudmän i ett tidigt skede, vilket branschskolans företrädare lyfter fram som avgörande för sin senare elevrekrytering⁴². När detta har tagits upp på Skolverkets nätverksträffar för branschskolorna har andra branschskolor framfört sig sakna resurser för sådan rundresande marknadsföring.

Främst kommuner som anlitar branschskolorna

I huvudsak är det kommunala huvudmän som har anlitat branschskolorna. Läsåret 2018/19 handlade det exempelvis om 22 kommuner, fyra kommunalförbund och två enskilda huvudmän och läsåret 2020/21 om 37 kommuner, tre kommunalförbund och sex enskilda huvudmän.

Pandemin tycks ha haft begränsad påverkan på försökets omfattning ...

Det bör beaktas att Sverige med omvärld har varit drabbat av en pandemi sedan våren 2020, som i viss utsträckning kan ha reducerat försöksverksamhetens tillväxt samt påverkat branschskoleverksamheten på andra vis. Sex av de nio branschskolorna bedömde dock att pandemin inte alls hade påverkat antalet mottagna branschskoleelever under läsåret 2020/21, medan representanter för trädgårdsutbildningen bedömde sig ha haft något fler elever och utbildningarna i golvläggning respektive produktionsteknik bedömde sig ha haft betydligt fler elever. Dessa elevtapp är givetvis beklagliga för inblandade skolor, elever och yrkesområden, men skulle inte ändra det totala antalet branschskoleelever

³⁹ Uppgifter från Skolverkets initiala enkätundersökning bland branschskolorna.

⁴⁰ Uppgifter från Skolverkets initiala enkätundersökning bland anlidade huvudmän.

⁴¹ Uppgift från fritextsvar i enkätundersökningen bland branschskolor avseende läsåret 2020/21.

⁴² Intervju med företrädare för branschskolan 2021-05-24.

nämnvärt.⁴³ PVF har framfört att de i stort har lyckats bedriva sin verksamhet framåt trots pandemin, med hjälp av halverade kurser, anpassningar av elevboenden och viss förskjutning av utbildningen våren 2020 till läsåret 2020/21. Läsåret 2020/21 fick som följd planeras om helt för att kunna inrymma de elever som inte kunnat delta på grund av de halverade kurserna⁴⁴.

Vidare har nästan alla anlitande huvudmän som besvarat vår enkätundersökning avseende läsåret 2020/21 angett att den branschskoleutbildning som de sökt statsbidrag för också blev av för minst en av deras elever detta läsår, medan en enda huvudman angav att utbildningen blev inställd på grund av pandemin. Vi har däremot ingen kännedom om i vilken utsträckning pandemin kan ha avskräckt presumtiva anlitande huvudmän att anlita branschskoleutbildningar inom försöksverksamheten.

... men kan försvåra för elever att få ut sin gymnasieexamen i tid

Vissa huvudmän har också skrivit i enkätsvar att pandemin inte har fått så allvarliga konsekvenser för branschskoleeleverna eftersom de, i samverkan med berörda branschskolor och ibland även apl-platser, har hittat smidiga lösningar för eleverna. Andra frisvar från huvudmännen visar dock att pandemin, trots allt, kan ha fått mer allvarliga konsekvenser för vissa elever. Det handlar främst om att vissa elever har samlat på sig flera veckors missad undervisning på branschskolan och därmed kan få svårt att få ut sin gymnasieexamen i tid:

”Ja, Covid19 har trasslat till denna utbildning då våran åk2 elev inte har kunnat komma till branschskolan för sin utbildning. Han har missat både HT20 och VT21 med branschskoledagar. Sammanlagt 4 veckors rest som måste tas igen under läsåret 21-22 då han går in som åk3:a. Men vi har förståelse till problemet med ökande smittan i [branschskolans namn] och hoppas att vi kan ta igen dessa missade branschdagar i samverkan med vanliga skolundervisningen.”

(Enkätfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2020/21)

En av våra intervjuade branschskolor påtalar också att pandemin har medfört schemamässiga utmaningar, i form av att man har behövt flytta fram utbildningsveckor och dela grupper i sina branschskoleutbildningar. Den största utmaningen i detta har varit att hitta nya utbildningsveckor för externa elever som inte krockar med undervisningen i gymnasiegemensamma ämnen på elevernas hemskolor. De vidtagna åtgärderna har bland annat omfattat ”uppsamlingsheat” för att branschskoleelever i årskurs 3 ska få all den utbildning som deras skolhuvudmän har betalat branschskolan för.⁴⁵ Branschskolan har senare också meddelat att det nära samarbetet med elevers hemskolor som blev en följd av

⁴³ Detta eftersom det handlar om branschskoleutbildningar med relativt få elever. Golvläggingsutbildningen hade exempelvis 11 anmälda elever, varav enbart 3 kunde delta på grund av pandemin. Enkätfråga med kommentarsmöjlighet som löd: ”Bedömer ni att Covid 19-pandemin har påverkat antalet branschskoleelever på er branschskola under nuvarande läsår (2020/21)?”

⁴⁴ Skolverkets nätverksträff för branschskolorna 2020-10-14

⁴⁵ Intervju med företrädare för branschskolan 2021-05-24.

pandemin kan minska risken för schemamässiga krockar och förbättra den sammantagna studiesituationen för framtida branschskoleelever.⁴⁶

Branschskolorna erbjuder utbildningar som andra huvudmän saknar

Ingen av de huvudmän som har anlitat branschskolorna inom försöksverksamheten anger att de har känt till några alternativa utbildningsanordnare som erbjuder motsvarande utbildning på entreprenad⁴⁷. De två främsta informationskällorna till huvudmännens kännedom om branschskolorna är Skolverkets webbplats och branschskolorna själva, följt av berörda branscher⁴⁸.

Platsbesök på branschskolor är värdefulla inför anlitandet

Ungefär två av tre svarande huvudmän på Skolverkets enkätundersökning för läsåret 2020/21 har angett att företrädare för huvudmannen och/eller skolan genomförde platsbesök på branschskolan innan de började anlita den, medan en av tre lät intresserade elever besöka branschskolan. En majoritet av dessa huvudmän betraktar såväl sina egna besök som sina elevers besök som mycket viktiga för sitt beslut om att anlita branschskolan.

Branschskolorna medför ett ökat utbildningsutbud hos anlitande huvudmän

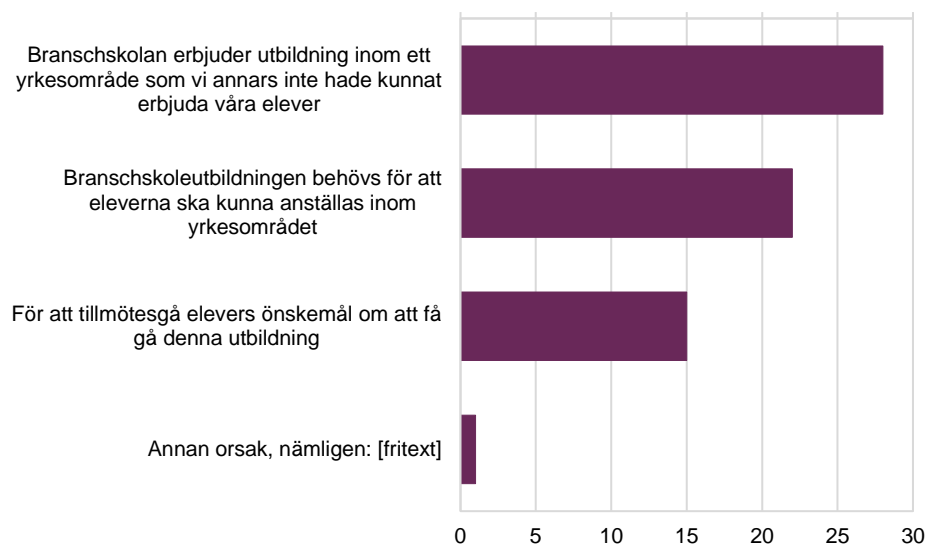
Nedanstående diagram visar huvudmännens skäl till att anlita branschskolor läsåret 2020/21.

⁴⁶ Skolverkets nätverksträff för branschskolorna 2021-10-28.

⁴⁷ En majoritet av de anlitande huvudmännen besvarade enkätfrågan ”Fanns det någon annan utbildningsanordnare som erbjuder utbildning på entreprenad inom samma/motsvarande yrkesområde som den branschskola inom försöksverksamheten som ni anlitate under läsåret [2018/19 respektive 2020/21]?” med ”nej” för båda läsåren, medan resterande svarade ”vet inte” (ingen angav svarsalternativet ”ja”).

⁴⁸ Dessa tre informationskanaler är de klart största enligt båda enkätundersökningarna, trots att enkätfrågan i den senare enkäten omfattade betydligt fler fasta svarsalternativ och att frågorna i båda enkätundersökningarna även möjliggjorde fritextalternativ.

Diagram 1. Huvudmännens svar på frågan ”Varför anlidade ni branschskolan inom försöksverksamheten under läsåret 2020/21? Flera alternativ kan anges.” Antal huvudmän.

Enkätundersökningen omfattade 37 anlidade huvudmän och enkätfrågans fasta svarsalternativ formulerades utifrån fritextsvaren på en motsvarande fråga bland anlidade huvudmän läsåret 2018/19.

Som framgår av diagrammet ovan angav en majoritet av de svarande huvudmännen att de anlitar branschskolan läsåret 2020/21 för att den erbjuder en utbildning som de annars inte hade kunnat erbjuda sina elever och som behövs för att eleverna ska kunna anställas inom respektive yrkesområde. Något färre än hälften av huvudmännen angav också att de tillmötesgick elevernas önskemål om att få gå branschskoleutbildningen. Den enda övriga angivna orsaken var att branschskolan har medfört en kompetenshöjning av utbildning inom ett yrkesområde som huvudmannen inte har anställda yrkeslärare inom, men som den tidigare har erbjudit med ett lärlingsupplägg.

Branschskolorna har också medfört ett ökat utbildningsutbud hos en klar majoritet av de anlidade huvudmännen läsåret 2020/21, i form av att de erbjuder elever yrkesutbildning som de annars inte hade erbjudit. Fler än hälften av huvudmännen angav att de kunde erbjuda *en* extra inriktning inom ett yrkesprogram för gymnasieelever. I mer begränsad utsträckning har huvudmännen också angett att de kunde erbjuda *flera* inriktningar inom ett yrkesprogram och i enstaka fall ett helt yrkesprogram, viss vuxenutbildning respektive annan form av yrkesutbildning.⁴⁹

Små huvudmän med begränsad lärarkompetens uppskattar enligt frisvar att de via branschskoleverksamhet kan tillmötesgå elevernas önskemål och erbjuda utbildning som få elever vill gå:

⁴⁹ Enkätfråga med fasta svarsalternativ: ”Har anlitaandet av branschskolan inom försöksverksamheten medfört att ni under läsåret 2020/21 har erbjudit elever yrkesutbildning som ni inte hade erbjudit annars? Flera alternativ kan anges.” Endast 6 av de 37 svarande huvudmännen svarade nej på frågan.

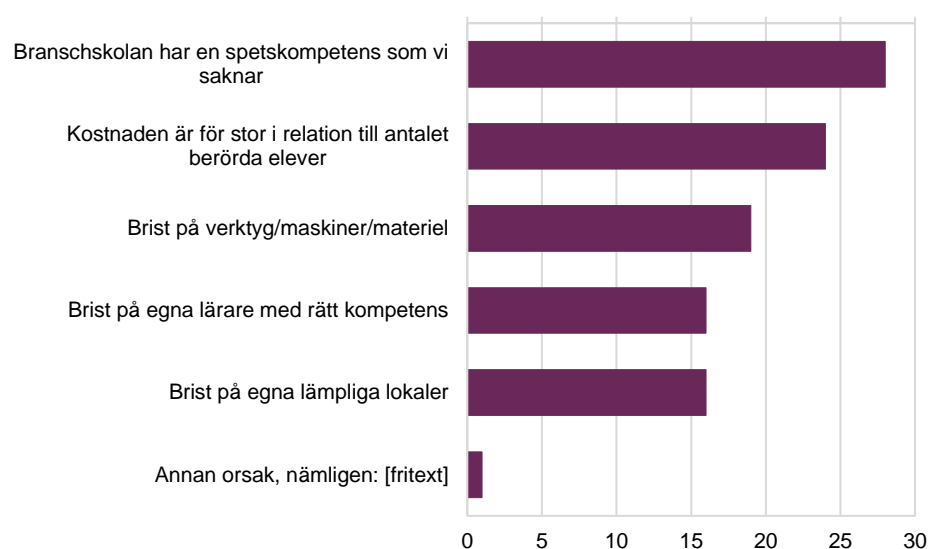
”Vi har inte plåtinriktning på skolan men hade elever som ville läsa denna inriktning. För oss som ensam kommunal gymnasieskola i kommunen är det viktigt att försöka tillmötesgå utbildningarna eleverna efterfrågar.”

(Enkätfrsvar från anlitande huvudman läsåret 2018/19)

Branschskolorna anlitas ofta för sin spetskompetens och av ekonomiska skäl

De anlitande huvudmännen läsåret 2020/21 fick också ange varför de inte anordnade branschskoleutbildningarna i egen regi.

Diagram 2. Huvudmännens svar på frågan ”Varför anordnar ni inte själva den utbildning som branschskolan inom försöksverksamheten erbjuder? Flera alternativ kan anges.” Antal huvudmän.

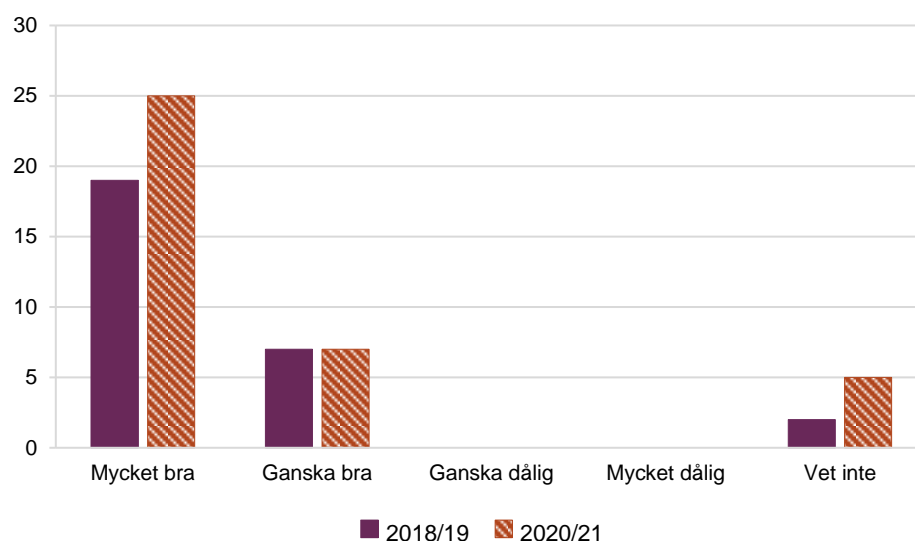
Enkätundersökningen omfattade 37 anlitande huvudmän.

Enligt våra enkätsvar är den mest utbredda anledningen till att huvudmän inte anordnar anlitade branschskoleutbildningar i egen regi att de saknar den spetskompetens som finns på branschskolan. En majoritet av huvudmännen har också angett att kostnaden för att själva anordna utbildningen är för stor relativt antalet berörda elever. Brist på verktyg, maskiner, materiel samt lämpliga lokaler och lärare utgör ytterligare skäl till att anlita branschskolor.

De flesta huvudmän är nöjda med utbildningarnas kvalitet

Som framgår av nedanstående diagram bedömer de flesta anlitande huvudmän att branschskoleutbildningarna håller god kvalitet.

Diagram 3. Huvudmännens bedömningar av branschskoleutbildningarnas kvalitet läsåren 2018/19 och 2020/21. Antal huvudmän.

Enkätfrågan löd "Hur bedömer ni kvaliteten på den utbildning som ni [överlät/överlåtit] till branschskolan inom försöksverksamheten under läsåret [2018/19 respektive 2020/21]?" Frågan besvarades av samtliga 28 respektive 37 respondenter för respektive läsår. "Vet inte"-kategorin inkluderar 4 svar i det extra svarsalternativet "Kan inte bedömas ännu" läsåret 2020/21, då denna enkätundersökning genomfördes i slutet av ett ännu pågående läsår.

En majoritet av de anlätande huvudmännen betraktar branschskoleutbildningarnas kvalitet som "mycket bra" under de båda läsåren 2018/19 och 2020/21 och de övriga bedömningarna anger "ganska bra" kvalitet. Ingen anlätande huvudman bedömer utbildningens kvalitet som dålig i våra enkätundersökningar. Några huvudmän framför också i fritextsvar att de har anlitat branschskolan på grund av att utbildningens kvalitet är bättre än om de själva skulle ha anordnat den.

Ett annat angivet skäl till att anlita en branschskola är att huvudmän på så vis försäkras om att lärlingselever, som får en stor del av sin utbildning som arbetsplatsförlagt lärande (apl) på företag, får en komplett yrkesutbildning enligt branschens alla krav. Följande citat kan exemplifiera detta:

"För att komplettera utbildningen. För att eleverna skulle få en komplett utbildning, att vi inte skulle missa något."

"Höja kvaliteten på utbildning där vi inte har så många elever. Exempelvis billackerare, endast två elever."

"[Statsbidraget] har betydelse för att möjliggöra utbildningar där branschen ställer krav på vissa moment som skall vara genomförda"

"Vi tar in en eller två elever per läsår till denna typ av yrkesutbildning. För att kunna genomföra den på ett bra sätt så är det ett måste att vi använder oss av externa skolor."

(Enkätfrisvar från anlätande huvudmän läsåren 2018/19 och 2020/21)

Branschskoleutbildningar kan vara värdefulla för både lärare och elever

I enkätfrisvar från vissa huvudmän framförs vidare att både elever och lärare kan få möjlighet till kompetensbreddning, nätverkande och utveckling via samverkan med branschskolor:

”Ett gott samarbete samt en möjlighet för en kompetenshöjande insats för våra lärare, knyta kontakter och nätverka. Eleverna får en bred utbildning med god kvalitet.”

(Enkätfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2018/19)

I våra elevintervjuer finns också flera exempel på hur och varför elever upplever att branschskoleutbildningarna har bra kvalitet. Framför allt anser gymnasieeleverna – i likhet med huvudmännen enligt nedan – att branschskoleutbildningen ger dem goda möjligheter att träna praktiskt på yrkeshantverket, vilket de inte alltid får göra på sina apl-platser.

Branschskoleutbildningar kan komplettera elevers apl

Apl ska förekomma på alla yrkesprogram i gymnasieskolan i minst 15 veckor. En elev som går gymnasial lärlingsutbildning ska i stället genomföra mer än hälften av denna utbildning som apl, från och med det läsår som eleven påbörjar den gymnasiala lärlingsutbildningen.⁵⁰ Som framgår i nästa kapitel går många branschskoleelever en gymnasial lärlingsutbildning på hemskolan.

Detta innebär att en stor del av många branschskoleelevers gymnasieutbildning utgörs av apl på olika arbetsplatser. Många huvudmän lyfter också fram att branschskoleutbildningarna på ett förtjänstfullt vis kompletterar elevernas lärande på arbetsplatserna i sina enkätfrisvar. Enligt dessa huvudmän säkerställer branschskoleutbildningarna att lärlingarna får en adekvat, aktuell och komplett utbildning som uppfyller de kompetensmässiga och andra krav som branschen rekommenderar att arbetsgivare ställer på sina anställda, vilket också ökar elevernas anställningsbarhet. En huvudmannarepresentant uttrycker sig på följande vis:

”[...] Jag tycker att branschskolor främst ska inrikta sig mot de elever som läser gymnasial lärlingsutbildning.”

(Enkätfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2018/19)

Intervjuade branschskoleelever framför också att de snarare kan få stå bredvid och titta på än att själva få utföra vissa praktiska moment under apl-perioderna, vilket bland annat beror på företagets hänsyn till sina kunder. Branschskoleutbildningar kan på så vis erbjuda ett större utrymme för eleverna att få träna flera gånger på samma arbetsmoment och att få göra misstag. De intervjuade eleverna känner sig också trygga i att de via branschskolan får en aktuell kompetens och en komplett

⁵⁰ 4 kap. 12 § gymnasieförordningen (2010:2039).

yrkesutbildning. Fler elevperspektiv rörande branschskoleutbildning redovisas i slutet av nästa kapitel.

Få fall av överlämnad betygsättning

Som redovisats i kapitel 1 får huvudmän överlämna myndighetsutövning i form av lärares betygsättning till den anlitate branschskolan. Med överlämnad betygsättning avses att branschskolan sätter elevens betyg, i stället för att lämna ett underlag för betygsättning till elevens hemskola. Betygsättningen i samband med branschskoleutbildning bedöms enligt nedan fungera väl i de flesta fall av båda dessa varianter, med något enstaka undantag.

Tre branschskolor anger sig ha satt betyg för branschskoleelever under läsåret 2020/21, varav två har bedömt att det har fungerat mycket bra och den tredje ganska bra⁵¹. Från huvudmännens sida angav tio av de 26 huvudmän i vår enkätundersökning som överlätit undervisning i *hela* kurser till branschskolan samma läsår att de också hade överlämnat betygsättning till branschskolan. Hälften av dessa tio huvudmän ansåg att den överlämnade betygsättningen hade fungerat mycket bra, medan en huvudman angav att den fungerat ganska dåligt. För övriga (fyra) huvudmän var det för tidigt att bedöma kvaliteten på den överlämnade betygsättningen.⁵²

I de fall där branschskolan i stället lämnar underlag för betygsättning till elevens hemskola har över hälften av huvudmännen angett att branschskolans ansvar för betygsunderlag har fungerat mycket bra. Även här är det en huvudman som har angett att det har fungerat ganska dåligt, medan ett antal anser att branschskolans bedömningsunderlag har varit ganska bra.⁵³

Samordningen av hemskolans och branschskolans undervisning utgör en utmaning

Flera anlitate huvudmän tar upp problematiken med schemakrockar mellan hemskolans och branschskolans undervisning i sina enkätfrisvar. Färre än hälften av de anlitate huvudmännen angav också, på en enkätfråga med fasta svarsalternativ, att det fungerade ”mycket bra”, och en liknande andel att det fungerade ”ganska bra”, att anpassa eller samordna schemalagningen för branschskoleeleverna läsåren 2018/19 respektive 2020/21. Ett fåtal huvudmän angav att detta fungerade ”ganska” eller ”mycket dåligt” under dessa läsår.

Huvudmännen bedömde också branschskoleelevernas möjligheter att tillgodogöra sig all den undervisning och utföra alla uppgifter som de behöver för att nå en komplett gymnasieexamen under branschskoletiden som mindre goda i ungefär samma utsträckning (ett fåtal fall per läsår). I huvudmännens frisvar anges vidare

⁵¹ Enkätundersökning bland branschskolorna senvåren 2021. Ingen annan form av myndighetsutövning än betygsättning anges ha överlämnats till branschskolorna.

⁵² 19 av 37 svarande huvudmän angav att de hade överlätit utbildning för hela kurser medan ytterligare sju huvudmän hade överlätit utbildning i form av både hela och delar av kurser. Resterande elva huvudmän hade enbart överlätit utbildning för delar av kurser. Enkätundersökning bland anlitate huvudmän läsåret 2020/21.

⁵³ Enkätundersökning bland anlitate huvudmän läsåret 2020/21.

att vissa hemsolor ger extra anpassningar, särskilt stöd och utarbetar individuella studieplaner för enskilda branschskoleelever som har missat hemscoleundervisning på grund av sin branschskoleutbildning.

I slutet av nästa kapitel redovisar vi hur några intervjuade branschskoleelever ser på den sammantagna studiesituationen i samband med branschskoleutbildning.

Kommunala branschskolor bidrar men efterlyser framförhållning

Som redovisats i kapitel 1 ger försöksverksamheten en möjlighet för de utvalda kommunala branschskolorna att utföra undervisning på entreprenad som kommuner annars saknar. Kommunala branschskolor har också bidragit till försöksverksamhetens samlade nytta, dels utifrån den omfattning i vilken de har anlitats av externa huvudmän, dels utifrån att de omfattas av huvudmännens och elevernas positiva bedömningar om de anlitade utbildningarna.

Intervjuade företrädare för Lugnetgymnasiet, som är den kommunala branschskola som hittills har samlat flest branschskoleelever, uttrycker dock en oro över att kanske inte få fortsätta som branschskola efter försöksperiodens slut. De framför att de får många frågor från externa huvudmän och skolor om detta och menar att regeringen behöver lämna besked i denna fråga som senast inför höstterminen 2022 för att verksamheten ska kunna fortgå utan störningar eller avbrott. Den ansvariga rektorn bedömer också att de stora ekonomiska resurser som skolan har lagt på lokaler, maskiner och personal i princip går förlorade om man inte får fortsätta utbilda branschskoleelever från andra huvudmän efter våren 2023.

3. Branschskoleeleverna

I detta kapitel tittar vi närmare på branschskoleelevernas ordinarie utbildning (gymnasieskola eller komvux samt lärlingsutbildning) och könsfördelning. Vi redovisar också en analys av branschskolornas geografiska rekrytering under läsåret 2020/21. Kapitlet avslutas sedan med några teman som vi ser som särskilt viktiga att lyfta fram från våra elevintervjuer.

Övergripande iakttagelser

En klar majoritet av försöksverksamhetens branschskoleelever är män på gymnasiala yrkesprogram, varav många läser en lärlingsutbildning. Att kvinnor utgör en minoritet är inte förvånande utifrån de mansdominerade yrkesområdena, men det finns också en risk för ”förstärkt könsnedvridning” på grund av att kvinnor kan känna oro och tvekan inför att bli en av få eller ensam kvinna på en branschskoleutbildning.

Det generella intresset för branschskoleutbildningarna bland landets elever är svårt att skatta, bland annat utifrån osäkerhet om i vilken utsträckning som potentiella branschskoleelever blir informerade om dessa utbildningar och på vilket vis. Intervjuade branschskoleelever menar också att denna information exempelvis kan bli mer könsneutral och anpassad till ungdomars behov.

De intervjuade branschskoleeleverna känner sig däremot trygga i att de får en komplett yrkesutbildning med aktuella yrkeskunskaper enligt branschens alla krav via branschskolan. Branschskolorna kan också erbjuda större möjligheter till mängdträning och utrymme att göra fel än elevernas apl-perioder på olika arbetsplatser. Såväl vissa branschskolor som anlitage huvudmän och samtliga intervjuade elever lyfter därför fram branschskoleutbildningens betydelse som komplement till apl, vilket lärlingsutbildningar i särskilt hög utsträckning består av. Därutöver kan eleverna bli mer självständiga av att studera en tid på annan ort samt få nya vänner och branschkontakter i olika delar av Sverige. Det framgår dock också att branschskoleelever kan hamna i kläm i de fall där hemskolan och branschskolan lyckas sämre med att samordna elevernas sammantagna undervisning, vilket exempelvis kan medföra mer omfattande studier totalt sett under en branschskoleperiod och försvåra för elever att nå kraven för en gymnasieexamen.

Branschskoleverksamheten rymmer vidare många exempel på geografisk rörlighet bland eleverna, samtidigt som huvudmän också framför praktiska begränsningar för den nationella rekryteringen i form av restid och resekostnader.

Få elever inom komvux

Branschskoleförsöket har omfattat betydligt fler gymnasieelever än elever inom komvux. Läsåret 2018/19 studerade endast 3 av 71 branschskoleelever inom komvux, läsåret 2019/20 rörde det sig om 4 av 136 elever och läsåret 2020/21 om 3 av 148 elever. Vi saknar empiriskt underlag för att kunna precisera orsakerna till att så få elever inom komvux har gått en branschskoleutbildning.

Få kvinnor

Det har vidare varit få kvinnor på försöksverksamhetens branschskoleutbildningar. Läsåret 2018/19 var 2 av 71 branschskoleelever kvinnor, läsåret 2019/20 rörde det sig om 13 av 136 elever och läsåret 2020/21 om 13 av 148 elever.

Att kvinnor utgör en klar minoritet av de gymnasiala branschskoleeleverna är inte särskilt förvånande utifrån den mansdominerade könsfördelning som råder på branschskoleelevernas ordinarie gymnasieprogram. Vi ser dock en risk för att den manliga dominansen kan förstärkas ytterligare i den mån som intresserade kvinnor känner tveksamhet inför att bli en av få – eller till och med den enda kvinnan – på en branschskoleutbildning (vilket vi återkommer till längre fram).

Många lärlingselever

Av huvudmännens redovisningar av statsbidraget framgår också att en klar majoritet av alla branschskoleelever under försöksverksamhetens tre första läsår har varit lärlingselever, vilkas utbildning via hemskolan till stor del ska bestå av apl. Som tidigare nämnts och som utvecklas nedan kan branschskoleutbildningar utgöra ett värdefullt komplement till apl.

Elevrekryteringen är inte helt nationell i praktiken

Branschskoleeleverna har olika långt och olika pendlingsmöjligheter till branschskolorna. För många elever innebär en branschskoleutbildning att de bor ett antal veckor i sträck på branschskoleorten under branschskoleperioderna. De erbjudna branschskoleutbildningarna ska kunna anlitas för elever från hela Sverige och försöksverksamheten rymmer också många exempel på rörlighet över landets regioner. Men i praktiken råder också begränsningar av den nationella rekryteringen av såväl geografiska som ekonomiska skäl, vilket utvecklas nedan.

Som följd av att statsbidraget söks av skolhuvudmän vet Skolverket vilken huvudman som branschskoleeleverna tillhör men inte vilka hemskolor de går i. Detta innebär att vi med större säkerhet kan anta vilka hemkommuner som branschskoleelever bor i för anlitanade kommuner (då vi gör ett antagande om att eleverna bor i sina anlitanade kommuner) än för anlitanade gymnasieförbund (med flera samverkande kommuner) och enskilda huvudmän (som kan ha skolor på

olika orter i Sverige). En analys av de totalt 116 branschskoleelever som hade en anlitande kommun som skolhuvudman läsåret 2020/21 visar då att två av dessa elever gick sin branschskoleutbildning i samma kommun som sin hemkommun, medan ytterligare 20 elever gick sin branschskoleutbildning i samma region⁵⁴ som hemkommunen. Med andra ord gick 94 av de 116 eleverna – drygt 8 av 10 elever – sin branschskoleutbildning i en annan region än den där deras hemskola ligger. Samtidigt var branschskoleorten belägen inom 20 mil från skolkommunen för strax över hälften av branschskoleeleverna (se mer om sådana geografiska avstånd i bilaga 1).

En knapp majoritet av de anlitande huvudmän som har besvarat vår enkätundersökning för läsåret 2020/21 har vidare angett att de skulle kunna tänka sig att anlita en branschskola med eftertraktad utbildning var som helst i Sverige, medan flera andra inte skulle göra det och ett mindre antal är osäkra i denna fråga. Knappt hälften av huvudmännen bedömer också att fler kostnadsfria resor mellan hemorten och branschskolan skulle kunna få fler elever att gå en branschskoleutbildning inom försöksverksamheten. En intervjuad studie- och yrkesvägledares erfarenhet är dock att det är få elever på gymnasiet som kan tänka sig att periodvis bo och studera på annan ort.

Bland huvudmännens fritextsvar finns exempel på att flygresor är uteslutna, att branschskolan måste ligga inom en tiomilsradie eller angränsande region till hemskolan, att eleverna ska ha en rimlig möjlighet att komma hem till helgen om de veckopendlar och att det bör vara billigare att skicka eleverna till branschskolan än att anordna utbildningen på egen hand på hemskolan. Huvudmännens bedömningar om maximal restid för en enkel resa varierar också från två till sju timmar i de fall där en sådan har angetts, vilket stärker den sammantagna bilden av att skolhuvudmän har olika syn på branschskolornas nationella rekryteringsmöjligheter.

Elever får varierande information om branschskoleutbildning

Den information som huvudmän ger sina elever om branschskoleutbildningar kan variera avsevärt i innehåll, form och intensitet. Många huvudmän som anlitat branschskolor inom försöksverksamheten uppger i enkätfrisvar att de informerar sina elever i olika omgångar via studie- och yrkesvägledning och lärare, både i grundskolan och i gymnasieskolan⁵⁵. Men några huvudmän har också uppgett i frisvar att de *aldrig* har informerat någon elev om branschskolor.

Av enkätfrisvar från huvudmän och branschskolor framgår att den extratid och administration samt de ekonomiska och organisatoriska utmaningar som kan följa av att anlita branschskolor kan vara anledningar till att huvudmän och skolor inte

⁵⁴ Den regionala indelningen har följt Sveriges Kommuner och Regioners lista över Sveriges regioner: <https://skr.se/skr/tjanster/kommunerochregioner/regionerlista.1247.html>, 2021-10-06.

⁵⁵ Vi har inte undersökt hur eller om huvudmän och gymnasieskolor som *inte* har anlitat branschskolor inom försöksverksamheten informerar sina elever om möjligheterna att delta i branschskoleutbildning.

informerar elever om att de genom entreprenadavtal har möjlighet att erbjuda fler yrkesprograminriktningar än de som ges på huvudmannens egna gymnasieskolor:

”Tid, att planera följa upp och hålla kommunikation med branschskolans lärare och våra lärare.”

(Enkätfrsvar från anlitande huvudman läsåret 2020/21)

”Rektorer är ovilliga att teckna avtal om risk finns för extra kostnader samt utmaningar kring schemaläggning.”

(Enkätfrsvar från branschskola läsåret 2018/19)

På en enkätfråga till huvudmännen om vad de anser skulle kunna öka elevers efterfrågan var det mest angivna svarsalternativet bättre marknadsföring av de *yrken* som branschskoleutbildningarna leder mot. En stor del av huvudmännen ansåg även att det var viktigt med bättre information till eleverna om *möjligheten att få gå en branschskoleutbildning*.

Elevintresset är svårt att skatta

Att elever, enligt ovan, kan få så olika information om möjligheten att gå en branschskoleutbildning innebär att det faktiska elevintresset för branschskoleutbildningarna kan vara högre än vad som framgår av antalet branschskoleelever. Som redovisats i kapitel 2 kan också anlitandet av branschskolor vara direkt avgörande för att huvudmän alls börjar erbjuda aktuella programinriktningar till sina elever, och det är först därefter som elever på dessa inriktningar kan framträda i den officiella statistiken. På så vis är det även svårt att närmare precisera inom vilka ramar som potentiella branschskoleelever skulle kunna tänkas finnas inom gymnasieskolan.

Branschskoleelevers erfarenheter och upplevelser

Vi har djupintervjuat nio branschskoleelever i syfte att belysa vad som fått dem att söka sin branschskoleutbildning, hur de kände och tänkte före utbildningens start och hur de därefter har upplevt sin utbildning. Elevintervjuerna kompletterar på så vis rapportens övriga underlag med en fördjupad förståelse för hur branschskoleelever kan uppleva och reflektera över sin utbildningssituation. Intervjuerna har genomförts med två elever inom komvux, varav en kvinna och en man, och sju gymnasiala lärlingselever, varav fyra män och tre kvinnor. De intervjuade eleverna har gått branschskoleutbildningar i plåtslageri, fordonslackering, golvläggning respektive till skogsmaskinförare.

Vi ser de teman som framgår av rubrikerna nedan som särskilt intressanta att lyfta fram, då de kan ha betydelse för att fler elever ska välja, delta i och få en så bra branschskoleutbildning som möjligt i framtiden. Elevintervjuerna är inte generaliserbara för samtliga branschskoleelever, men vår bedömning är att de

omfattar många viktiga och intressanta erfarenheter som troligtvis delas av flera andra branschskoleelever.

Elevernas intresse kan komma från någon närstående

Vi har inte gjort någon analys av om branschskoleeleverna liknar eller skiljer sig från andra elever på samma utbildningar avseende deras egna studieresultat och föräldrars utbildningsnivå⁵⁶. I våra intervjuer med branschskoleelever och företrädare för en anlåtande huvudman anges emellertid att elever som väljer en utbildningsinriktning som ges av en branschskola vanligen har ett riktigt starkt intresse för det berörda yrkesområdet. Det har även framkommit att det starka intresset kan bero på att de har en nära släkting, familjemedlem eller äldre kompis som är intresserad av eller yrkesverksam inom samma smala yrkesområde.

Eleverna ser många fördelar och få nackdelar med utbildningen

De intervjuade eleverna beskriver få nackdelar och många fördelar med sina branschskolestudier på annan ort. Den tydligaste fördelen enligt gymnasieeleverna – som alla var lärlingar – är att branschskoleutbildningen kompletterar deras arbetsplatsförlagda lärande på ett väldigt bra sätt. När de påbörjade sin branschskoleutbildning hade de inte fått någon som helst utbildning inom branschskolornas yrkesområden på sina hemskolor, utan hade endast med sig det som de lärt sig under apl.

En elev på golvlägggarutbildningen säger att han nästan inte fick göra någonting alls i början när han var ute på jobb med någon av de anställda på praktikplatsen, utan att det mest var ”se och lära” som gällde. En annan elev på samma branschskoleutbildning infogar att han redan efter sin första treveckorsperiod på branschskolan kände sig mycket mer kunnig och säker när han var ute med någon på uppdrag:

”När jag kommit tillbaka till min apl-plats efter en branschperiod har jag kunnat göra nya arbetsmoment.”

(Intervjuad branschskoleelev)

De intervjuade gymnasieeleverna upplever också att branschskolelärarna är bra på att ge dem den individanpassade handledning som krävs utifrån att alla elever har olika erfarenheter och kunskaper med sig från sina praktikplatser. Flera elever säger också att de känner sig trygga i att de, via branschskolan, får lära sig att göra saker på ”rätt sätt” enligt branschens alla krav, att de får en komplett yrkesutbildning med kunskaper på alla områden samt att de lär sig använda moderna maskiner och verktyg:

”Alla kan och gör lite olika. För det vi har fått lära oss på våra praktikplatser innan vi kommer hit, skiljer sig åt. Och ofta skiljer sig också det vi lärt in på praktiken från det vi lär

⁵⁶ Detta eftersom en sådan analys hade krävt en särskild beställning av registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB).

oss på branschskolan. Men man känner sig riktigt säker på att det de lär oss på branschskolan är det som är aktuell standard ”på pappret”.”

”Vissa praktikföretag är ganska specialiserade mot vissa tekniker, så branschskoleutbildningen gör att man får en mer heltäckande lärlingsutbildning [...] Ja många golföretag lägger inte trä- eller klinkergolv utan håller bara på med mattläggning.”

(Intervjuade branschskoleelever)

Exempel på andra värden som eleverna ser med att gå en branschskoleutbildning på annan ort är att de blir självständiga och lär sig att ta eget ansvar av att periodvis bo och klara sig på egen hand. De kan också få vänner och branschkontakter i olika delar av Sverige som kan vara bra att ha i framtiden:

”Jag har ju fått vänner i hela Sverige. Och även om alla inte kommer att fortsätta med det här yrket, så har vi kontakterna kvar och det kan underlätta för en att få jobb och bostad på annan ort.”

(Intervjuad branschskoleelev)

En nackdel – som samtidigt också kan vara en fördel – är att eleverna måste ”sätta sitt vanliga sociala liv på paus” om branschskolan ligger långt ifrån hemorten. Fördelen i detta är att de då har mer tid till att fokusera på det de ska lära sig.

Branschskolan har eleven i centrum medan apl-platsen har ett kundfokus

Samtliga sju intervjuade gymnasieelever upplever att branschskoleutbildningens främsta syfte är att de ska få arbeta praktiskt och öva upp sin kompetens i yrkeshantverket. De ser en klar skillnad mellan branschskolans elevfokus och deras arbetsplatsförlagda lärande, som är mera kundfokuserat. Flera elever framhåller det stora värdet av att få träna på olika arbetsmoment om och om igen – och med utrymme för att göra misstag – på branschskolan. Detta kan exemplifieras med följande citat:

”Lärarna är snälla och lär oss på ett bra sätt, man känner verkligen att man är här för att lära sig... ja, det är nog det bästa med utbildningen. Vi får öva på sånt som är svårt att öva på när vi praktiserar, för då är man ju ute på jobb hos privatpersoner och kunder. På branschskolan kan man få göra fel och öva tills man gör rätt.”

(Intervjuad branschskoleelev)

De intervjuade eleverna inom komvux upplever inte riktigt samma goda möjligheter som gymnasieeleverna i att kunna växla mellan att ”se och lära” på sina praktikplatser och att utföra praktiska hantverksövningar på branschskolan.

Eleverna inom komvux lyfter problem med ekonomi och boende

De intervjuade gymnasieeleverna verkar generellt sett nöjda med sitt boende och uppehälle och behöver inte heller betala för resor, bostäder och mat under sina branschskoleperioder. De intervjuade eleverna inom komvux nämner däremot att de själva eller ”klasskamrater” har haft ekonomiska problem och svårt att få tag

på tillfälliga bostäder på branschskoleorten. En komvuxelev på utbildningen till skogsmaskinförare beskriver till exempel att hon dagpendlade mellan sin hemort och branschskolan vid utbildningens start, men att det var långt att åka och tog mycket tid. Hon lyckades sedan ta över ett tillfälligt boende på branschskoleorten efter att en annan elev hoppade av utbildningen av ekonomiska skäl.

Eleverna efterlyser bättre, könsneutral och ungdomsanpassad information

Samtliga nio elever som vi har intervjuat i utvärderingen tror att elevers intresse för branschskoleutbildningar skulle kunna öka med hjälp av bättre elevinformation, både från skolans och branschernas håll.

Eleverna framhåller till exempel att gymnasieskolan behöver förtydliga att gymnasieelever får gratis boende, mat och resor när de deltar i branschskoleutbildning på annan ort; att de utan problem kan kombinera apl på hemorten med branschskolestudier; att övningarna på branschskolan är extra bra för lärlingar, som då snabbare blir redo att börja utföra olika praktiska arbetsmoment på apl; att hemskolan ger extra anpassningar och individuellt stöd till branschskoleelever i syfte att förhindra att de kommer efter i de gymnasiegemensamma ämnena samt att den kompetens och yrkesutbildning som eleverna får på en branschskola är särskilt eftersökt av företag, vilket ger dem goda chanser att få bra jobb direkt efter gymnasieutbildningen.

Enligt eleverna bör information och marknadsföring i högre utsträckning även ske i sociala medier, vara anpassad för unga människor samt vara fri från stereotypa uppfattningar och budskap om vem som passar för de berörda yrkesutbildningarna. Detta omfattar bland annat elevernas studieresultat:

”Det verkar som om lärare och studie- och yrkesvägledare har en inställning att det bara är elever som inte klarar de teoretiska ämnena i grundskolan så bra som kan vara intresserade av praktiska utbildningar och att det framför allt är de eleverna som får information om de hantverkarutbildningar och yrkesprogram som finns.”

(Intervjuad branschskoleelev)

Många av de intervjuade eleverna föreslår också att skolan och branscherna, till exempel på gymnasie- och branschmässor, tydligare visar att branschskoleutbildningar och de yrken som de leder till passar för både kvinnor och män. En kvinnlig gymnasieelev på plåtslageriutbildningen framför i detta sammanhang att branschen har en bra karriär- och informationsportal på Internet som heter ”*Bli plåtslagare*”, som visar att plåtslagaryrket är fritt, kreativt, mångsidigt och kul för både kvinnor och män.⁵⁷ En kvinnlig komvuxelev på skogsmaskinföraruutbildningen säger också att:

⁵⁷ *Bli plåtslagare*, <https://platslagare.nu/>. En karriär- och informationsportal från PVF yrke & utbildning.

”Det kan bli lite ”machostämning” ibland i branschen och jag tycker därför att det är jätteviktigt att alla tjejer som vill utbilda sig inom skogsmaskinområdet ska våga göra det. Och faktiskt har flera av mina arbetskollegor sagt att det nog vore bra om det kom in fler tjejer i branschen.”

(Intervjuad branschskoleelev)

Samma elev anser också att det är viktigt att kvinnor som arbetar i traditionellt mansdominerade arbetsmiljöer, så som skogsmaskinförare, syns och exponeras i olika mediasammanhang. En lärare hos den anlitande huvudman som vi har intervjuat framför också att branscherna skulle kunna göra större ansträngningar än de gör för att främja en jämnare könsfördelning.

Oro för att bli ”ensam kvinna” i en mansdominerad undervisningsmiljö

Elevintervjuerna indikerar en risk för att intresserade kvinnor kan välja att avstå en branschskoleutbildning utifrån oro att hamna i en allt för mansdominerad undervisningsmiljö. Om så är fallet riskerar den redan befintliga mansdominansen inom berörda utbildningar och yrkesområden att förstärkas på branschskoleutbildningarna.

Samtliga intervjuade kvinnor kände oro inför branschskoleutbildningens start, dels för att behöva spendera flera veckor i sträck i en undervisningsmiljö med bara okända män, dels för att de funderade på om yrket passade bättre för män än för kvinnor. De båda kvinnliga gymnasieelever som vi intervjuat inom plåtslageriutbildningen berättar exempelvis att de direkt efter valet i nian funderade en del på att de kanske skulle bli ensam kvinna i sin elevgrupp på branschskolan. Båda kände sig lite obekväma vid tanken och en av dem uttrycker sig på följande vis:

”Man visste ju att få tjejer utbildar sig till plåtslagare och på något vis kändes det lite otryggt, och man funderade lite på om det möjligen kunde vara så att arbetsuppgifterna på något vis passar bättre för killar än tjejer, men det är ju helt fel”.

(Intervjuad branschskoleelev)

De kvinnor som vi har intervjuat beskriver också att det har stor betydelse med kvinnliga branschskolelärare, förebilder och handledare på arbetsplatserna. Så här uttrycker sig en komvuxelev på skogsmaskinförarutbildningen respektive en gymnasieelev på lackeringsutbildningen:

”Ja, det hade peppat mig i alla fall! Det är nog lättare för tjejer att våga fråga och testa saker om de har en kvinnlig handledare att vända sig till.”

”Den kvinnliga läraren på min utbildning är jätteduktig på sitt yrke och har vunnit guld i yrkes-SM och varit med i VM. Så hon är ju liksom både en lärare och en idol.”

(Intervjuade branschskoleelever)

Även en manlig komvuxelev på skogsmaskinförarutbildningen anger att det finns stereotypa uppfattningar i samhället om att vissa yrken passar bäst för ett av könen samt att sådana stereotypa uppfattningar lättare skulle kunna brytas med

hjälp av lärare av båda könen på olika yrkesutbildningar. Han menar också att det vore bra om det kom in fler kvinnor i den egna branschen. Han har ibland upplevt att det finns en viss tävlingsanda i arbetslagen, som beror på att det bara är män som jobbar ihop:

”Det kan leda till att man inte frågar varandra om man undrar något eller inte berättar om något är problematiskt i arbetet, för då verkar man ju mindre duktig. Det kanske skulle uppstå mindre konflikter i arbetsgrupperna om de var mer blandade könsmässigt.”

(Intervjuad branschskoleelev)

Branschskoleelever kan känna svag samhörighet med sina hemskolor

Elevintervjuerna ger också exempel på att det kan vara tufft för eleverna att förhålla sig till de tre skilda lärmiljöer som de möter under sin gymnasietid⁵⁸. När de intervjuade gymnasieeleverna väl har gjort sina inriktningsval och påbörjat sina branschskoleutbildningar verkar de utveckla en stark känsla av samhörighet med den aktuella branschen. De tycks emellertid kunna uppleva svagare samhörighet och gemenskap med sina hemskolor:

”Vi [branschskole]elever sitter ju alla i samma båt och kommer från gymnasieskolor som inte kan ge oss det vi vill. Man är på något vis lite ”utstött”.”

”Det gymnasium jag går nu på har organiserat sina elever i programövergripande kurser, så jag ingår ju inte i någon klass där man lär känna varandra. Och allt plugg är på distans, så jag saknar verkligen vännerna på branschskolan som ju har samma intressen som jag.”

”[I]ngen har varit på min praktikplats. Jag har inte heller fått någon mentor på hemskolan, så då är det väl rektorn som ska komma på besök. Men han vet ju ingenting om fordonsprogrammet eller om lackering, för det finns ju inte på den gymnasieskolan. Så där har det blivit lite knasigt.”

(Intervjuade branschskoleelever)

Flera av branschskoleeleverna önskar också att någon lärare på hemskolan hade haft lite djupare insikter om vad deras branschskoleutbildning handlar om och någon gång besökte dem på branschskolan. Två kvinnliga gymnasieelever på plåtslageriutbildningen antar att de inte har fått några lärarbesök för att hemorten ligger så långt från branschskolan att ingen lärare har tid och möjlighet att åka emellan, även om pandemin också kan ha en roll i detta.

Branschskoleelever kan komma efter i gymnasiegemensamma ämnen

Flera av de intervjuade gymnasieeleverna har själva upplevt, eller sett andra branschskoleelever drabbas av, att den schemalagda undervisningen på hemskolan krockar med en branschskoleperiod. Det kan exempelvis handla om att branschskoleelever behöver läsa in en hel veckas heldagsundervisning i ett eller flera gymnasiegemensamma ämnen på egen hand på sin fritid. Detta kan medföra

⁵⁸ Teoretisk undervisning i gymnasiegemensamma ämnen på hemskolan, handlett arbetsplatsförlagt lärande på arbetsplatser respektive branschskolans undervisning i karaktärsämnenas teori och praktik.

att branschskoleelever kommer efter i de gymnasiegemensamma ämnena och försvåra för dem att nå kraven för en gymnasieexamen.

Några av de intervjuade eleverna anger att de har fått möjlighet att flytta fram en apl-vecka för att kunna bedriva egenstudier och ta igen den hemskoleundervisning som de missat under en branschskoleperiod, efter att själva ha påtalat undervisningskrockar för hemskolan. Andra intervjuade elever uppger att detta inte är möjligt för dem eftersom deras lärlingsutbildning ska vara arbetsplatsförlagd till minst 50 procent för att de ska få ut sin examen. En av dessa elever, som har kommit efter i hemskolans undervisning, säger:

”Ja, vi slutar ju kl. 16 på branschskolan och missar helt våra ämneslektioner på hemskolan. Det vi missar får vi bara liksom ta igen när det går. Men jag kom sjukt mycket efter under den första branschskoleperioden.”

(Intervjuad branschskoleelev)

4. Statsbidragets betydelse och utformning

I detta kapitel redovisar vi synpunkter på statsbidragets betydelse och utformning från branschskolor och anlätande huvudmän. Skolverkets webbplats och de anlätade branschskolorna har utgjort de främsta informationskällorna för möjligheten att söka statsbidrag för anlätande huvudmän⁵⁹.

Övergripande iakttagelser

Statsbidraget anges vara mycket betydelsefullt för att branschskolorna har anlåtats i den utsträckning som de hittills har gjort, men det har samtidigt varit kraftigt underutnyttjat under samtliga läsår. En delförklaring till detta ligger i att bidraget kan lämnas för högst fem elever per läsår och huvudman, då vissa huvudmän anger att de skulle ha kunnat anlåta branschskolorna för fler elever om det inte vore för denna begränsning. Vår sammanställning av branschskolornas sammantagna uppskattade utbildningskapacitet under läsåret 2021/22 visar också att anslagna medel i samma storleksordning som under de två föregående läsåren inte skulle kunna utnyttjas fullt ut, ens vid ett påtagligt högre intresse för utbildningarna från externa huvudmän och elever.

Bidragsbeloppet om högst 50 000 kr per elev och läsår anges sällan ge full kostnadstäckning för huvudmännens sammantagna utgifter i samband med att de har anlåtit en branschskola. I vissa fall anges det inte ens täcka kursavgiften och därutöver tillkommer kostnader för bland annat elevernas resor, kost och logi samt för hemskolans besök på branschskolan. Från branschskolornas sida anges det också förekomma en lägre prissättning av kursavgiften än det maximala statsbidragsbeloppet per elev och vad som skulle behövas för att finansiera utbildningens kostnader, i syfte att kompensera för huvudmännens administrativa kostnader.

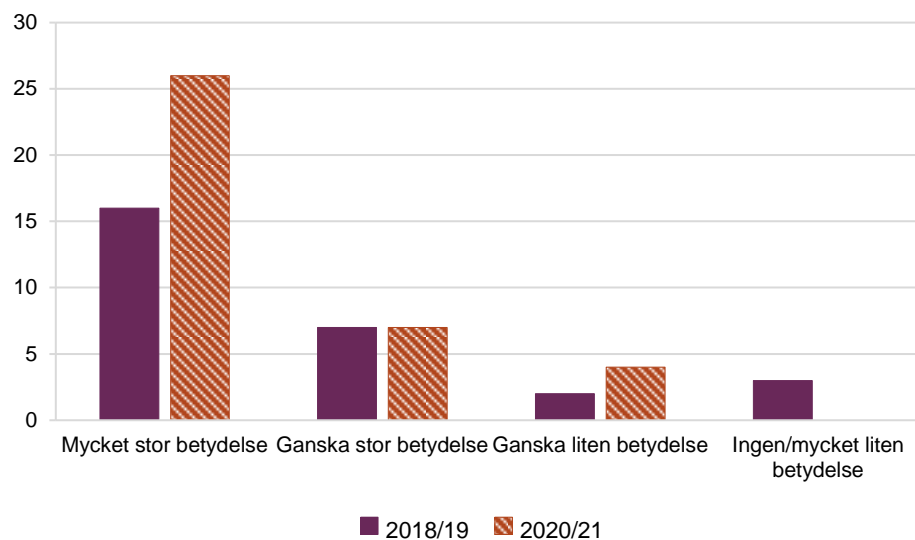
Statsbidraget anges ha stor betydelse för huvudmäns anlätande av branschskolor

För att med säkerhet kunna precisera statsbidragets betydelse för antalet anlätande huvudmän och branschskolelever hade vi behövt jämföra den hittills faktiska ”anlätningsgraden” med motsvarande anlätningegrad i samma kontext fast där statsbidraget inte hade funnits. Då detta inte är möjligt har vi i stället samlat in

⁵⁹ Så framgick av enkätundersökningarna bland anlätande huvudmän såväl läsåret 2018/19 som läsåret 2020/21, trots att den senare enkätundersökningen omfattade fler erbjudna svarsalternativ och att båda enkäterna även tillät fritextalternativ. Skolverkets webbplats angavs av omkring två tredjedelar och branschskolan av ungefär hälften av de svarande huvudmännen avseende båda läsåren. Svarsalternativ som exempelvis Skolverkets nyhetsbrev, den berörda branschen respektive huvudmännens egna skolor har angetts av betydligt färre huvudmän.

anlitande huvudmäns och branschskolors bedömningar om statsbidragets betydelse.

Diagram 4. Huvudmännens svar på frågan "Vilken betydelse hade möjligheten att söka statsbidrag för ert beslut att anlita branschskolan inom försöksverksamheten läsåret [2018/19 respektive 2020/21]?" Antal huvudmän.

Enkätundersökningarna omfattade 28 respektive 37 anlitande huvudmän. Svarsalternativet "Vet inte" angavs inte av någon huvudman i någon av enkätundersökningarna.

Majoriteten anlitande huvudmän har angett att statsbidraget hade mycket stor betydelse för deras beslut att anlita branschskolan såväl läsåret 2018/19 som 2020/21. Av resterande huvudmän är det något fler som har angett att det hade ganska stor betydelse än liten eller ingen betydelse.

En stor del av huvudmännen har i sina frisvar förtydligat att de ser statsbidraget som en direkt förutsättning för att kunna anlita branschskolorna och för att svensk skola i allmänhet ska kunna utbilda elever inom yrkesområden som har kompetens- och personalbrist. Detta kan exemplifieras med följande citat:

"Vi har genom bidraget haft möjlighet att förse det lokala näringslivet med kompetent personal. Det hade vi inte kunnat göra i samma utsträckning utan bidrag."

"För vår lärlingsutbildning, där vi vid plätinriktningen tar emot 2 elever/år, blev denna möjlighet med statsbidraget avgörande för att fortsätta denna utbildningsväg. Vi anlidade branschskolan innan bidraget fanns, men kostnaderna blev för höga i förhållande till elevantal vid utbildningen."

"Statsbidraget är en förutsättning för att vi skall ha detta upplägg."

"Statsbidraget ger möjlighet till att söka och ha branschskola med annan huvudman. Vi kan genom detta avtal erbjuda inriktningen inom programmet."

"Ser inte att det är möjligt [att] framledes genomföra branschskoleutbildning om statsbidrag minskar eller utgår."

(Enkätfrisvar från anlitande huvudmän läsåren 2018/19 och 2020/21)

Även branschskolorna anger att statsbidraget har betydelse för deras möjligheter att bedriva gymnasial yrkesutbildning på entreprenad. I den initiala enkäten våren 2019 svarade tre branschskolor att statsbidraget haft ”viss betydelse” och fyra att det haft ”stor betydelse” (av nio svarande)⁶⁰. I den senare enkäten våren 2021 angav också en majoritet av branschskolorna att det skulle ha avgörande eller stor betydelse för deras möjligheter att fortsätta erbjuda branschskoleutbildning om möjligheten att söka statsbidrag skulle förlängas efter försöksverksamhetens slut⁶¹. En branschskola lämnade följande kommentar: ”

”Det är helt avgörande att statsbidraget blir kvar för vår fortsatta verksamhet och för yrket generellt i Sverige.”

(Enkätfrsvar från branschskola läsåret 2020/21)

Sammantaget anges alltså statsbidraget ha en stor betydelse för att försöksverksamheten omfattar de branschskoleelever som den trots allt gör och för att branschskoleutbildningar ska kunna fortsätta att samla elever från externa huvudmän efter försöksverksamhetens slut.

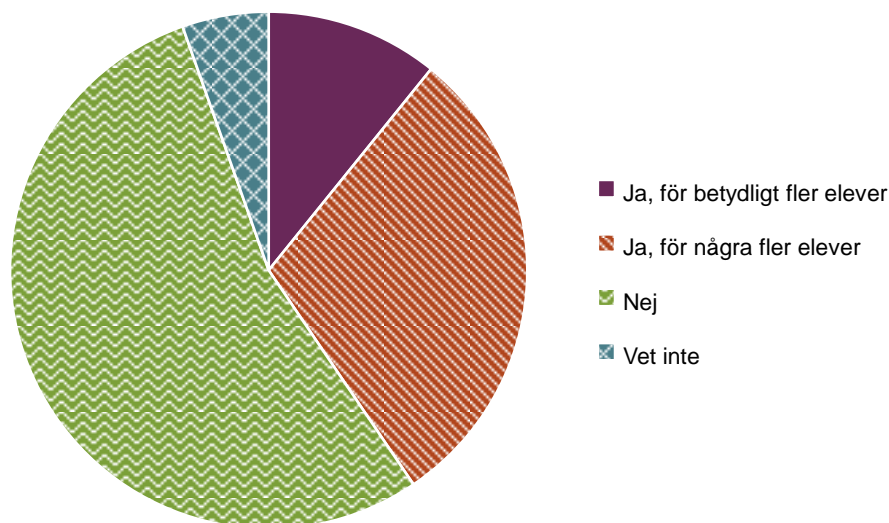
Elevbegränsningen bidrar till försökets blygsamma omfattning

I det följande beskriver vi närmare hur anlitande huvudmän och branschskoleföreträdare ser på statsbidragets utformning. Redan i den första enkätundersökningen bland branschskolor våren 2019 framfördes några åsikter om att statsbidragets begränsning till att omfatta högst fem elever per läsår och yrkesområde per anlitande huvudman borde tas bort eller utvidgas. I enkätundersökningen bland anlitande huvudmän läsåret 2020/21 ställde vi frågan om de skulle ha kunnat anlita branschskolan för fler elever om elevbegränsningen inte hade funnits. Huvudmännens svar redovisas i diagrammet nedan.

⁶⁰ Enkätfrågan löd: ”Vilken betydelse har statsbidraget i försöksverksamheten haft för möjligheten att bedriva gymnasial yrkesutbildning på entreprenad?”. De två övriga svaren utgjordes av ”Vi som utförare får inget bidrag” respektive ”Vet ej”.

⁶¹ Enkätfrågan löd: ”Enligt nuvarande bestämmelser upphör möjligheten för externa skolhuvudmän att söka statsbidrag för att anlita er efter försöksverksamhetens slut (sommaren 2023). Bedömer ni att en eventuell förlängning av statsbidraget skulle ha betydelse för era möjligheter att erbjuda branschskoleutbildning även efter försöksverksamhetens slut?”. Fyra branschskolor svarade ”Ja, avgörande betydelse”, två ”Ja, stor betydelse” och tre ”Nej” (medan ingen angav svarsalternativen ”Ja, viss betydelse” eller ”Vet inte”). En av de branschskolor som svarade ”Nej” lämnade dessutom kommentaren ”Utan statsbidrag har ingen huvudman råd att ha elever på branschskola.”.

Diagram 5. Anlitande huvudmäns svar på enkätfrågan: "Skulle ni ha kunnat anlita branschskolan för fler elever läsåret 2020/21 om statsbidragets begränsning till max fem elever per yrkesområde och läsår inte hade funnits?" Svarsfördelning.

Enkätundersökningen omfattade 37 huvudmän.

Det är svårt att veta hur väl resultatet i diagrammet ovan även stämmer för andra läsår än läsåret 2020/21, som i någon mån har påverkats av ett elevbortfall till följd av den rådande pandemin⁶². Resultatet kan också tänkas påverkas av att denna enkätundersökning har en viss underrepresentation av huvudmän som har anlitat de *mest* anlitade branschskoleutbildningarna (se bilaga 2). Med det sagt tyder ändå svaren på att statsbidragets elevbegränsning saknar betydelse för vissa huvudmän⁶³, medan andra huvudmän skulle kunna låta åtminstone någon ytterligare elev gå en branschskoleutbildning om begränsningen skulle utvidgas eller slopas.

De få fall där huvudmännen har angett att de hade kunnat skicka betydligt fler elever läsåret 2020/21 är jämnt fördelade över Lugnetgymnasiets lackeringsutbildning och Åsbro Kursgårds utbildning i distributionselektronik. En av dessa huvudmän har lämnat följande fritextsvar:

”Vi har behov av betydligt fler statsbidrag för fler utbildningsplatser, branschen har ett enormt behov av distributionselektriker. Antalet skolor som anlitar denna branschskola är lågt och då borde vi kunna tillgodogöra oss mer statsbidrag för att kunna flytta fler elever.”

(Enkätfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2020/21)

⁶² Att frågan inte ställdes i enkätundersökningen bland anlitande huvudmän läsåret 2018/19 beror på att utvärderingsarbetet också har varit en lärande process, där flera intressanta aspekter av branschskoleverksamheten har framträtt under resans gång.

⁶³ Rimligen för att de antingen inte hade fler än fem presumtiva branschskoleelever eller kunde tänka sig att finansiera ytterligare elevers branschskoleutbildning utan statsbidragets hjälp.

Få åsikter om minimigränsen om sex veckor per läsår och elev

Majoriteten av de få synpunkter som har framförts från anlitande huvudmän om att elever måste studera minst sex veckor per läsår på en branschskola anger att detta krav fungerar eller är rimligt i förhållande till statsbidragets storlek.

De få undantagen tar bland annat upp att huvudmännen inte får något statsbidrag om elever hoppar av utbildningen innan sex veckor har passerat, vilket kan hända om de till exempel vill byta inriktning eller upplever det som allt för jobbigt att periodvis bo och klara sig själva. Sexveckorskravet bedöms också kunna begränsa möjligheten att på ett passande vis fördela elevers branschskoleperioder över olika utbildningsår:

”Om elev av någon anledning avbryter utbildning så har vi kost[na]der för den tiden som eleven läst men får ej täckning via statsbidraget, där måste vi ha eleven inskriven full tid, det vore bra om vi kunde få delar av statsbidraget för den tid som en ev avbrytande elev deltagit i branschskolans utbildning.”

”Helt ok för oss, kan säkert ställa till det om man vill ha mer fokus på branschskolan i en viss årskurs”

(Enkätfrsvar från anlitande huvudmän läsåret 2018/19)

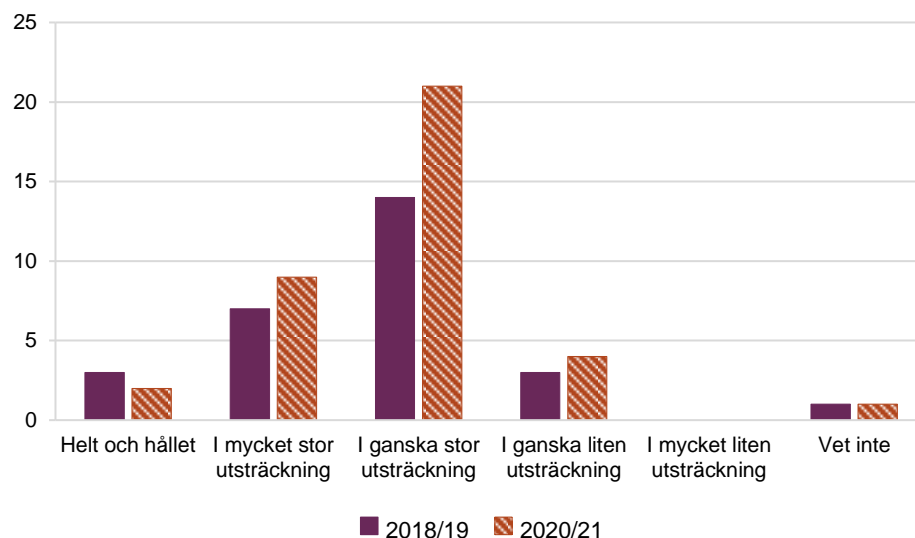
På nätverksträffen för branschskolor hösten 2021 framförde också branschskolan PVF att denna reglering skulle kunna bli mindre ”fyrkantig”, eftersom den tid som olika elever behöver för att lära sig hantverket kan variera. Exempelvis kanske vissa elever bara behöver fyra veckor per läsår för att klara alla kursmoment, medan andra behöver tio veckor. Branschskolan framförde också att eleverna kan behöva lägga olika mycket tid på sina gymnasiegemensamma ämnen. Elever som behöver en något kortare branschskoleutbildning skulle då kunna få mer tid till sådana ämnen.⁶⁴

Statsbidraget ger sällan full kostnadstäckning

I vår enkätundersökning bland branschskolor våren 2019 framförde en branschskola att huvudmän kan vara ovilliga att teckna avtal vid risk för extra kostnader och att statsbidraget därmed bör få full kostnadstäckning. Som framgår av diagrammet nedan är det dock relativt få huvudmän som har angett att statsbidraget har täckt deras sammantagna kostnader för att anlita branschskolorna, medan ungefär hälften har angett att det täckt dessa kostnader ”i ganska stor utsträckning”.

⁶⁴ Skolverkets nätverksträff för branschskolorna 2021-10-28.

Diagram 6. Huvudmännens bedömningar om statsbidragets kostnadstäckning läsåret 2018/19 respektive 2020/21.

Enkätfrågan var formulerad på följande vis för läsåren 2018/19 respektive 2020/21: "I vilken utsträckning uppskattar ni att statsbidraget (om max 50 000 kr per elev och läsår) [täckte/täcker] de sammantagna kostnader som anlitandet av branschskolan [medförde/medför] för er del? Om täckningen [varierade/varierar] för olika elever, svara utifrån en "typisk" elev." Enkätundersökningarna omfattade 28 respektive 37 huvudmän.

Av anlitande huvudmäns redovisningar av statsbidraget och svar på andra enkätfrågor framgår vidare att de flesta huvudmän har använt bidraget till resor, boende (kost och logi) och kursavgifter.⁶⁵ Vidare anges både branschskolornas kursavgifter och andra omkostnader kunna variera stort mellan olika huvudmän. Ytterligare kostnader kan bland annat röra skyddsutrustning för eleverna och hemskolepersonalens resor i samband med besök på branschskolan. Det sistnämnda omnämns i följande enkätcitat:

"[Lärares besök på branschskolan] är av största vikt för oss som huvudman för utbildningen. Att visa intresse för elevens situation och få en bild av utbildningen på plats, inkluderande både organisation och personer ger oss en trygghet som huvudman."

(Enkäfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2020/21)

Den fasta bidragssumman om 50 000 kr per elev och läsår täcker enligt flera enkätfrisvar endast den kursavgift som branschskolorna tar ut. Vissa huvudmän lyfter också uppfattningar om att branschskolorna tar ut för höga kursavgifter eftersom de vet att huvudmännen får statsbidrag:

"Vissa branschskolor ser till att utbildningen kostar 50 000 kr vilket gör att resorna kan bli en stor kostnad utan ersättning."

(Enkäfrisvar från anlitande huvudman läsåret 2020/21)

Från branschskolornas sida framträder dock också den omvända bilden. Curt Nicolin Gymnasiet AB anger sig exempelvis ta ut en lägre kursavgift för sin teknikutbildning än det maximala statsbidragsbeloppet just för att ersätta huvudmännens administrativa kostnader, trots att den skulle behöva ta ut en

⁶⁵ Detta gäller för samtliga läsår, 2018/19, 2019/20 och 2020/21, enligt redovisningen av statsbidraget.

ersättning motsvarande ungefär det dubbla statsbidragsbeloppet per branschskoleelev för att finansiera utbildningens kostnader.⁶⁶ Även PVF, som utbildar flest branschskoleelever inom försöksverksamheten, har beslutat att ta ut en lägre avgift från huvudmännen än det maximala statsbidragsbeloppet, just för att huvudmännen ska ha pengar över till sina övriga kostnader för den anlitade branschskoleutbildningen.⁶⁷

Branschskolornas maximala utbildningskapacitet läsåret 2021/22 understiger tidigare anslag

Även om antalet branschskoleelever har ökat för varje läsår i försöksverksamheten har det handlat om betydligt färre elever än vad de anslagna statsbidragsbeloppen för respektive läsår hade kunnat finansiera (se kapitel 2). I syfte att försöka utreda vad som utgör mer realistiska anslag har vi inhämtat branschskolornas uppskattningar av sin egen *maximala* utbildningskapacitet under läsåret 2021/22. Det bör dock framhållas att utbildningskapaciteten kan vara föränderlig mellan olika läsår.

Tabell 4. Branschskolornas maximala utbildningskapacitet av branschskoleelever läsåret 2021/22, enligt sina egna uppskattningar i enkätsvar senvåren 2021. Sorterat i fallande storleksordning.

Branschskola	Uppskattat maxantal elever	Ytterligare kommentarer
PVF Plåt & Vent Teknikcentrum	200	"Med nuvarande planering, lokaler och utrustning samt ytterligare en lärare"
Falu kommun	80	"40 i lackering och 40 i karosseri"
Åsbro Kursgård	32	"Två elevgrupper per läsår med vardera 16 elever"
Utbildningsförvaltningen Göteborgs Stad	24	
Skellefteå Kommun	22	"6–10 gymnasieelever samt 10–12 vuxenstuderande"
Curt Nicolin gymnasiet AB	20	
INSU- Installationsbranschens utbildnings- och utvecklingscenter	16	
Hvilan Utbildning AB	10	"I alla fall mellan 5–10 branschskoleelever"
Göteborgs Tekniska College GTC	0	"Under rådande förutsättningar"
Totalt maximalt antal	404	

Enkätfrågan föregicks av följande information: "Denna fråga handlar om er maximala mottagningskapacitet av elever utan hänsyn till den faktiska efterfrågan på er utbildning. Om du representerar en branschskola som erbjuder flera branschskoleutbildningar inom försöksverksamheten får du gärna precisera er maximala mottagningskapacitet av

⁶⁶ Intervju med företrädare för branschskolan 2021-04-21.

⁶⁷ Skolverkets nätverksträff för branschskolorna 2020-10-14.

elever inom respektive utbildning i kommentarsrutan nedan!" Enkätfrågan löd: "Ungefär hur många branschskoleelever bedömer ni i nuläget att ni som högst skulle kunna utbilda inom er branschskoleutbildning under nästa läsår (2021/22), med god/bibehållen kvalitet i er utbildning? Om möjligt svara med siffror!" Uppföljande mejlväxling har genomförts med PVF och Åsbro kursgård för att försäkra korrekt tolkning av deras enkätsvar.

Som framgår av tabellen ovan har de nio nuvarande branschskolorna uppskattat sig ha en gemensam utbildningskapacitet på *maximalt* 404 branschskoleelever läsåret 2021/22, varav PVF står för ungefär halva summan. Utifrån antalet branschskoleelever under försöksverksamhetens tre första läsår är det inte troligt att externa huvudmän skulle vilja anlita branschskolorna i denna utsträckning, men vi kan ändå göra följande räkneexempel: *Om* alla branschskolor skulle utbilda så många branschskoleelever som de maximalt uppskattat sig klara av under läsåret 2021/22 och de anlita huvudmännen skulle uppbära statsbidragets maxbelopp för alla dessa elever, så skulle drygt 20 miljoner kronor betalas ut i statsbidrag ($404 \text{ elever} * 50\,000 \text{ kr} = 20\,200\,000 \text{ kr}$).

Detta innebär att branschskolornas sammantagna högsta utbildningskapacitet under läsåret 2021/22 understiger statsbidragets anslag under de två föregående läsåren (se kapitel 2).

5. Slutsatser och diskussion

Skolverket har utvärderat de tre första läsåren av den pågående, femåriga försöksverksamheten med branschskolor. Våra slutsatser och diskussioner nedan bör därmed läsas utifrån att exempelvis antalet anlitande huvudmän, anlitade branschskolor och branschskoleelever kan fortsätta att ändras under de två återstående läsåren. Utvärderingen kan också användas som ett underlag för att utveckla den pågående försöksverksamheten.

Försöksverksamheten bidrar till ett ökat utbud av yrkesutbildning

Vi kan å ena sidan konstatera att försöksverksamheten inte har uppnått önskvärd omfattning hittills. Branschskoleeleverna har under varje läsår varit betydligt färre än vad de anslagna statsbidragsbeloppen hade kunnat finansiera och flera utvalda yrkesområden har ännu inte haft några eller enbart ett fåtal branschskoleelever.

Vi kan å andra sidan också konstatera att försöksverksamheten uppvisar flera positiva aspekter inom ramen för sin begränsade omfattning, som ligger väl i linje med dess intentioner. Den uppges inte minst ha medfört ett ökat utbud av yrkesutbildning inom berörda bristyrkesområden på flera ställen i Sverige. Framför allt har anlitande huvudmän kunnat erbjuda sina elever programinriktningar som de annars inte hade erbjudit. Vidare har ingen huvudman angett sig känna till några alternativa utbildningsanordnare för motsvarande utbildningar än de branschskolor som de anlitat.

De anlitade branschskoleutbildningarna bedöms också hålla mycket god kvalitet av en majoritet av de anlitande huvudmännen. Branschskoleutbildningarna beskrivs bland annat besitta en spetskompetens och utgöra ett viktigt komplement till elevernas arbetsplatsförlagda lärande, för elever som annars helt kan sakna undervisning inom yrkesområdet på hemskolan.

De elever som vi har intervjuat upplever att de får en komplett och aktuell yrkesutbildning på branschskolan, under personlig handledning av kunniga och pedagogiska lärare. De känner sig trygga i att de får lära sig att göra saker på rätt sätt samt framför att de har bättre möjligheter att träna på hantverket och har större utrymme till att få göra misstag på branschskolan än på sina apl-platser.

Inom ramen för försöksverksamheten får även kommunala skolor som har godkänts och valts ut som branschskolor utföra undervisning i yrkesämnen på entreprenad.⁶⁸ Vi kan konstatera att kommunala branschskolor har bidragit till försöksverksamhetens samlade nytta, dels utifrån den omfattning som de har

⁶⁸ Detta är annars förbehållet enskilda fysiska och juridiska personer när det gäller uppgifter som avser undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil inom gymnasieskolan eller uppgifter inom kommunal vuxenutbildning.

anlitats av skolhuvudmän, dels utifrån att de omfattas av huvudmännens och elevernas positiva bedömningar om de anlitade utbildningarna.

Det är också värt att poängtera att det kan ta lång tid att etablera sig som en branschskola som andra huvudmän vill anlita för sina elever.

Försöksverksamhetens successiva tillväxt under de tre inledande åren kan därmed, tillsammans med spridning av positiva erfarenheter från anlitan­de huvudmän, skolor och elever, tänkas leda till en större efterfrågan av branschskoleutbildningar i framtiden.

Branschskoleverksamheten bör få fortsätta

Utifrån de iakttagelser och slutsatser som har redovisats ovan bedömer vi att skolhuvudmän bör få fortsätta anlita såväl kommunala som andra branschskolor efter försöksverksamhetens slut.

En majoritet av de anlitan­de huvudmännen har också angett att statsbidraget har haft stor betydelse för att de har anlitat branschskolorna, vilket troligtvis hänger samman med de extra arbetsinsatser och kostnader som är förknippade med att anlita en branschskoleutbildning för bara några få elever. Om den statliga finansieringen upphör efter försöksverksamhetens slut skulle det därmed kunna påverka branschskoleverksamheten negativt. Såväl Skolverket som Riksrevisionen har dock konstaterat flera generella problem med att finansiera skol­verksamhet med riktade statsbidrag och framfört att sådana generellt sett bör minska.⁶⁹ Därmed överlåter vi till regeringen att bedöma om den finner inrättandet av ett mer permanent statsbidrag på detta område som motiverat eller ej.

Den studerade verksamheten är vidare inte fri från utmaningar och problem. Nedan diskuterar vi flera möjligheter för att främja verksamhetens tillväxt och funktionalitet, såväl under den återstående försöksperioden som vid en eventuell fortsättning.

Möjliga åtgärder för att främja verksamhetens tillväxt och funktionalitet

Tidiga besked skulle främja verksamhetens kontinuitet

Vi ser en särskild utmaning i att de kommunala branschskolornas möjlighet att utföra branschskoleutbildning på entreprenad är begränsad till försöksperioden. Detta eftersom branschskoleverksamheten behöver en god framförhållning med tydliga förutsättningar för såväl branschskolorna själva som de huvudmän som överväger att anlita dem. Huvudmän kan exempelvis tänkas avstå från att erbjuda sina elever möjligheten att påbörja en branschskoleutbildning hos en kommunal

⁶⁹ Se exempelvis Skolverket (2021), *Skolverkets budgetunderlag 2022–2024*, s. 10 och Riksrevisionens rapport *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov* (RIR 2017:30), s. 6–8.

branschskola under försöksperiodens sista läsår, om utbildningen i normalfallet löper över två läsår. De kommunala branschskolorna kan också tänkas bli mer tveksamma till att satsa på och vidareutveckla sin verksamhet ju längre beskedet dröjer.

Om regeringen vill främja de kommunala branschskolornas möjligheter att fortsätta utbilda så många branschskoleelever som möjligt, under såväl den återstående försöksperioden som efter avslutat försök, bör den därmed lämna besked i frågan så snart som möjligt. En sådan framförhållning vore också önskvärd vad gäller frågan om eventuell framtida statlig finansiering.

Den nuvarande finansieringsmodellen kan justeras

Vi ser också skäl för regeringen att överväga ändringar i den nuvarande finansieringsmodellen.⁷⁰ Sådana ändringar kan så här långt in i försöksperioden framför allt tänkas främja elevtillförseln på längre sikt, och i synnerhet vid en fortsatt statlig finansiering efter försöksverksamhetens slut, men de kan även tänkas göra nytta under den återstående försöksperioden.

En sådan möjlig åtgärd är att ta bort eller utvidga statsbidragets nuvarande begränsning om högst fem elever per läsår och yrkesområde per anlitande huvudman. Om så görs kan regeringen även överväga någon form av (fortsatt) reglering för att främja den geografiska spridningen av branschskoleelever över landet, i händelse av högre söktryck än lediga platser på en branschskoleutbildning.

Vidare har de anslagna statsbidragsbeloppen hittills varit kraftigt underutnyttjade under samtliga läsår. En motsvarande anslagsnivå kommer sannolikt inte heller utnyttjas fullt ut under läsåret 2021/22, såväl utifrån branschskolornas självskattade sammantagna utbildningskapacitet för detta läsår som utifrån utbildningarnas tidigare efterfrågan. Samtidigt har det från branschskolornas sida lyfts fram att skolbesök runt om i landet kan vara en framgångsrik väg att locka intresse från externa huvudmän, men att det också kräver resurser som de generellt sett saknar. På motsvarande vis framstår platsbesök på branschskolor från intresserade huvudmän, skolor och elever vara av stor vikt för många huvudmäns beslut om att anlita dem. Regeringen skulle därmed kunna överväga möjligheten att omdisponera en del av det outnyttjade statsbidragsbeloppet för att exempelvis finansiera särskilda marknadsföringsinsatser från branschskolornas sida och platsbesök på branschskolorna för intresserade huvudmän, skolor och elever.

Vi kan också konstatera att det högsta statsbidragsbelopp som en huvudman kan erhålla per branschskoleelev, enligt anlitande huvudmän, sällan täcker den sammantagna kostnaden för att anlita en branschskoleutbildning. Utöver kursavgiften (som kan variera mellan olika branschskoleutbildningar) tillkommer kostnader för bland annat resor och boende för eleverna. Utvärderingen har inte

⁷⁰ Skolverket har även tidigare framfört liknande förslag i *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019* och *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020*.

undersökt huruvida presumtiva anlitande huvudmän i någon mån kan ha avstått från att låta elever gå en branschskoleutbildning utifrån allt för höga eller osäkra kostnader, men vi ser en risk för att så kan vara fallet. Vi vill därför också påtala möjligheten för regeringen att exempelvis höja det högsta statsbidragsbeloppet per elev eller att öronmärka pengar för att finansiera vissa av huvudmannens omkostnader. I detta sammanhang kan också för- och nackdelar övervägas med mer flexibla bidragsbelopp i förhållande till huvudmannens faktiska utgifter för att anlita en branschskola.

Informationen och marknadsföringen kan förbättras gentemot elever

Branschskoleutbildningarnas framtid är givetvis också beroende av elevintresset. Det är dock svårt att skatta hur stort detta elevintresse egentligen är. Utvärderingen indikerar att vissa potentiella elever inte får någon information om utbildningarna från sina huvudmän och hemskolor och att den information som ges till elever kan variera.

Under utvärderingen har flera möjliga tillvägagångssätt framkommit för hur elevinformationen kan göras mera målgruppsanpassad och främja ett ökat elevintresse. Sådan potential kan bland annat tänkas finnas i att elever får ta del av branschskoleelevers erfarenheter under fysiska sammankomster eller via filmsekvenser, som exempelvis kan visa upp branschskolan och vad branschskoleelever kan få göra på utbildningen. Huvudmän, skolor och studie- och yrkesvägledare skulle också kunna framhålla att branschskoleutbildningar kan lära eleverna att göra saker på rätt sätt i en trygg miljö och ge goda chanser till framtida jobb. Ur elevperspektiv kan det också vara viktigt att så tidigt som möjligt inför sina gymnasieval få veta vilka branschskoleutbildningar som huvudmannen kan tänka sig att anlita samt att få klara besked om vad det i praktiken innebär att gå en branschskoleutbildning på en annan ort.

Den information som ges om branschskolorna – och yrkesutbildning i allmänhet – kan också tänkas påverka hur väl de lyckas locka elever av olika kön, bakgrund och studieresultat. I detta sammanhang kan exempelvis kvinnliga branschskolelärare och branschskoleelever vara viktiga förebilder för intresserade kvinnor. För att locka påtagligt fler kvinnor till de kraftigt mansdominerade branschskoleutbildningarna kan det också krävas större och samordnade satsningar från såväl huvudmän, studie- och yrkesvägledare och grund- och gymnasieskolor samt berörda branschskolor och branschorganisationer.

Branschskoleelevernas studiesituation kräver särskild omsorg

Av våra elevintervjuer framgår att branschskoleelever kan sakna en känsla av samhörighet såväl med sin hemskola som mellan sina olika lärmiljöer (hemskolans teoretiska undervisning i gymnasiegemensamma ämnen, handledarlett arbetsplatsförlagt lärande på olika arbetsplatser och branschskolans teoretiska och praktiska branschskoleutbildning). Vi vet inte hur vanligt detta är

bland branschskoleelever i allmänhet, men det framstår som särskilt problematiskt utifrån att dessa elever också kan hamna i kläm när hemskolan och branschskolan inte lyckas samordna deras sammantagna undervisning. I våra elevintervjuer framförs både exempel på att branschskoleelever måste ägna sig åt studier i hemskolans gymnasiegemensamma ämnen samtidigt som de är på sin branschskoleutbildning och att elever kan komma efter i hemskolans undervisning i samband med en branschskoleperiod. Dessa exempel indikerar alltså en risk för att en branschskoleutbildning kan försämra en elevs möjligheter att nå kraven för en gymnasieexamen, trots att branschskoleutbildningen som sådan kan vara bra för eleven.

Skolinspektionen har också mer generellt påtalat att gymnasieelevers lärande, hälsa, kunskapsutveckling och skolresultat påverkas av deras känsla av gemenskap, delaktighet och engagemang samt att svag känsla av tillhörighet och gemenskap är särskilt vanligt hos elever och personal i gymnasieutbildningar där flera separata parter medverkar. När lärare och annan skolpersonal samverkar i låg utsträckning riskerar också stödarbetet att bli fragmenterat och inte präglas av ett helhetsperspektiv, det vill säga inte omfatta alla elevens ämnen och skolaktiviteter.⁷¹

Därmed framträder vikten av att berörda huvudmän tar sitt ansvar för branschskoleelevernas sammantagna studiesituation och att branschskolorna medverkar till att främja detta på bästa möjliga vis. Elevernas huvudmän har även i samband med överlåten undervisning till branschskolor ansvar för elevernas utbildning enligt skollagen, till exempel att de får den garanterade undervisningstid som de har rätt till, samt att de skyndsamt får extra anpassningar och särskilt stöd vid behov.⁷² Hemskolan kan bland annat värna om eleverna genom att försöka minimera schemamässiga krockar mellan branschskole- och hemskoleundervisningen tillsammans med branschskolan, besöka eleverna under branschskoleperioderna och erbjuda eleverna så goda förutsättningar och stöd som möjligt för att klara av sina sammantagna studier. Branschskolorna kan bland annat försöka lägga sina branschskoleperioder där det bäst passar in för externa elever samt erbjuda eleverna möjlighet att genomföra studier och prov i gymnasiegemensamma ämnen i lämpliga lokaler vid särskilda tillfällen under en branschskoleperiod.

Skolverket kan bidra på olika vis

Skolverket har som fortsatt uppgift att hantera det statsbidrag som är knutet till försöksverksamheten. Myndigheten kommer också att fortsätta stimulera och stödja försöksverksamheten genom att anordna nätverksträffar med erfarenhetsutbyte för de deltagande branschskolorna. Denna utvärdering och Skolverkets redovisningar av försöksverksamheten pekar också ut flera möjliga utvecklingsområden för regeringen och andra berörda aktörer.

⁷¹ Skolinspektionen, *Arbetet med individuella stödinsatser i gymnasieskolan – fokus på skyndsamt, helhetsperspektiv och elevdelaktighet*, dnr 400-2020:1859 och *Gymnasieskolors arbete för att främja elevens hälsa*, dnr 400-2019:6185.

⁷² Se prop. 2016/17:161, s. 18 och 20. Se även 2 kap. 8 § skollagen.

Vidare bör Skolverket beakta de möjligheter som ges av branschskoleutbildning på entreprenad i det pågående regeringsuppdraget om att utarbeta förslag på regionala planeringsunderlag, för att kunna stödja huvudmän inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och komvux i deras planering och dimensionering av gymnasial utbildning.⁷³ De regionala planeringsunderlagen skulle exempelvis kunna lyfta fram huvudmäns möjligheter att anlita branschskoleutbildningar på entreprenad såväl inom som över regionala gränser. De skulle också kunna utgöra ett möjligt underlag för den eventuella tillväxt av branschskoleverksamhet som diskuteras nedan.

Fler utvalda branschskolor i framtiden?

Vi har inte undersökt i vilken utsträckning som fler branschskolor och branschskoleutbildningar än de som ingår i försöksverksamheten skulle kunna lämpa sig inom andra bristyrkesområden. Att över trettio inkomna ansökningar bedömdes uppfylla de formella villkoren för att få vara branschskola i den nuvarande försöksverksamheten, som på förhand var begränsad till tio deltagande branschskolor, indikerar dock att så kan vara fallet. Möjligheten har också lyfts av vissa respondenter i våra enkätundersökningar. Om regeringen så önskar skulle Skolverket kunna identifiera fler lämpliga yrkesområden för branschskoleverksamhet, i samverkan med de nationella programråden för yrkesutbildning på gymnasial nivå.⁷⁴

Vi har inte heller fördjupat oss i frågan om hur nya branschskolor och branschskoleutbildningar inom lämpliga bristyrkesområden bäst skulle kunna utses för att främja det nationella utbildningsutbudet och motverka den nationella arbetskraftsbristen, men om regeringen ser ett värde i en sådan tillkomst kan den bland annat möjliggöra för fler kommunala huvudmän att utföra branschskoleutbildning på entreprenad. Statliga myndigheter som Skolverket och Arbetsförmedlingen skulle också kunna tänkas fortsätta främja ett enhetligt urvalsförfarande av branschskolor över hela landet utifrån de villkor för deltagande som regeringen fastställer. Ett statligt styrt urvalsförfarande är inte minst motiverat vid en eventuell fortsatt statlig finansiering av branschskoleverksamheten.

Vi ser inga skäl till att ifrågasätta att berörda branschorganisationer (eller viktiga arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör) skulle vara fortsatt bäst lämpade för att bedöma branschrelaterade utbildningars kvalitet och legitimitet inom näringslivet. Utöver den legitimitet som en branschorganisation kan ge till en utnämnd branschskola och branschskoleutbildning kan den exempelvis bidra

⁷³ Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolverk, ändringsbeslut 2021-06-23 (U2021/03055 (delvis), U2021/03132). Uppdraget gavs till Skolverket som ett resultat av betänkandet *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning* (SOU 2020:33), som belyser hur kompetensförsörjningen kan tryggas, hur resursutnyttjandet kan förbättras, hur utbudet av gymnasial utbildning kan förbättras samt hur likvärdighet kan främjas och segregation minskas i gymnasieskolan. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 31 mars 2022.

⁷⁴ Det finns ett nationellt programråd för varje yrkesprogram i gymnasieskolan. Skolverket utser programrådets ledamöter utifrån nomineringar av arbetsgivarorganisationer, arbetstagarorganisationer, branscher och myndigheter. Programråden stärker samarbetet mellan gymnasial yrkesutbildning och arbetslivet, för att yrkesutbildningarna bättre ska motsvara arbetslivets behov. Skolverket använder synpunkter och förslag från de nationella programråden som underlag för regeringsredovisningar, stödmaterial och olika beslut.

till utbildningens fortsatta kvalitetssäkring och finansiering, utifrån de behov och förutsättningar som gäller i respektive fall. Därmed ser vi det som fortsatt viktigt att utnämnda branschskoleutbildningar verkligen har branschernas stöd, såväl vid sin tillkomst som under den fortsatta verksamheten.

Referenser

Bet. 2016/17:UbU21. *En försöksverksamhet med branschskolor.*

Curt Nicolin Gymnasiet, <https://www.cng.se/om-oss>, *Om oss*, 2021-04-29.

Curt Nicolin Gymnasiet, <https://www.cng.se/utbildningar>, *Utbildningar*, 2021-04-29.

Förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

Gymnasieförordningen (2010:2039).

Lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor.

Prop. 2016/17:161. *En försöksverksamhet med branschskolor.*

PVF yrke & utbildning, <https://platslagare.nu/>, *Bli plåtslagare*, 2021-11-11.

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens skolverk, ändringsbeslut 2018-06-28 (U2018/02877/BS (delvis), U2018/02960/S).

Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolverk, ändringsbeslut 2021-06-23 (U2021/03055 (delvis), U2021/03132).

Riksrevisionen (2017). *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov.* RIR 2017:30.

Skolinspektionen (2021). *Arbetet med individuella stödinsatser i gymnasieskolan – fokus på skyndsamhet, helhetsperspektiv och elevdelaktighet.* Dnr 400-2020:1859.

Skolinspektionen (2021). *Gymnasieskolors arbete för att främja elevers hälsa.* Dnr 400-2019:6185.

Skollagen (2010:800).

Skolverket (2018). *Beslut om urval för deltagande i försöksverksamhet med branschskolor.* Beslutsmeddelande 2018-01-10.

Skolverket (2019). *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019.* Dnr 2019:1683.

Skolverket (2020). *Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020.* Dnr 2020:644.

Skolverket (2021). *Skolverkets budgetunderlag 2022-2024.* Dnr 2020:1828.

SOU 2015:97. *Välja yrke* (Yrkesprogramsutredningen).

SOU 2020:33. *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning.*

Sveriges Kommuner och regioner,

<https://skr.se/skr/tjanster/kommunerochregioner/regionerlista.1247.html>,

Regioner, Lista, 2021-10-06.

Bilaga 1 – Tabeller och diagram motsvarande Skolverkets tidigare redovisningar

Nedan redovisar vi motsvarande tabeller och diagram för läsåret 2020/21 som finns redovisade för läsåren 2018/19 respektive 2019/20 i Skolverkets tidigare redovisningar av försöksverksamheten⁷⁵, för att främja jämförelser mellan alla läsås. Alla uppgifter är hämtade från huvudmännens redovisningar av statsbidraget för läsåret 2020/21.

Antal elever per huvudman och branschskoleutbildning

Tabell 5. Antal elever per huvudman och branschskoleutbildning läsåret 2020/21.

Huvudman	Branschskola & yrkesområde	Antal elever
Au Claves AB	Falu kommun – Lackering	1
AVESTA KOMMUN	Elteknikbranschens Utbildnings- och utvecklingscenter EUU - Distributionselektriker	5
Bergstrands Gymnasium AB	Falu kommun – Lackering	2
BODENS KOMMUN	Skellefteå Kommun - Skogsmaskinförare	1
BORLÄNGE KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	3
BORLÄNGE KOMMUN	Falu kommun – Lackering	5
ESKILSTUNA KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	4
ESKILSTUNA KOMMUN	Falu kommun – Lackering	2
GÄVLE KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	1
HALMSTADS KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	1
HUDIKSVALLS KOMMUN	Elteknikbranschens Utbildnings- och utvecklingscenter EUU - Distributionselektriker	2
HÄRNÖSANDS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
JÄMTLANDS GYMNASIEFÖRBUND	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
JÄRFÄLLA KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
KÄLMARSUNDS GYMNASIEFÖRBUND	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	6
KATRINEHOLMS KOMMUN	Falu kommun – Lackering	2

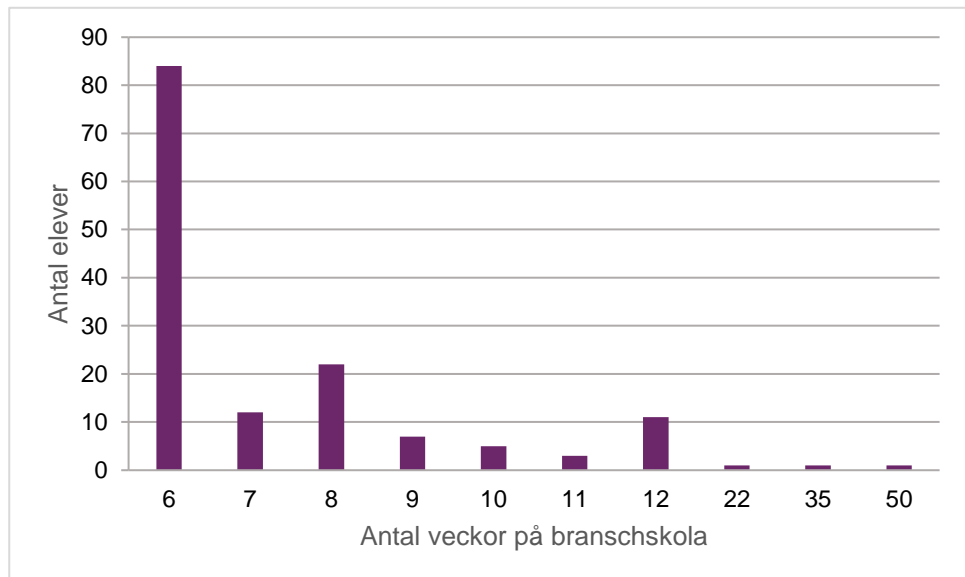
⁷⁵ Skolverket, Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2018/2019 och Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020.

Huvudman	Branschkola & yrkesområde	Antal elever
KATRINEHOLMS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
KRAMFORS KOMMUN	Elteknikbranschens Utbildnings- och utvecklingscenter EUU - Distributionselektriker	4
KRAMFORS KOMMUN	Falu kommun – Lackering	1
KRAMFORS KOMMUN	Skellefteå Kommun - Skogsmaskinförare	1
KUNGSBACKA KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
LUNDS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	4
LYCKSELE KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
LYCKSELE KOMMUN	Skellefteå Kommun - Skogsmaskinförare	5
LYSEKILS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
Lärlingsgymnasiet i Sverige AB	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
MALMÖ KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
MARKS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
MOTALA KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
NYKÖPINGS KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	2
NYKÖPINGS KOMMUN	Falu kommun – Lackering	3
NYKÖPINGS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	5
OSKARSHAMNS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
Praktiska Sverige AB	Falu kommun – Karosseri	1
Praktiska Sverige AB	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	5
REGION GOTLAND	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
SALA KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
STENUNGSUNDS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
STENUNGSUNDS KOMMUN	Utbildningsförvaltningen Göteborgs Stad – Golvläggning	2
SYDNÄRKES UTBILDNINGSFÖRBUND	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	5
SÄFFLE KOMMUN	Elteknikbranschens Utbildnings- och utvecklingscenter EUU - Distributionselektriker	2
SÖDERKÖPINGS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
THORENGRUPPEN AB	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
TRANEMO KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
TRANÅS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
TRELLEBORGS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	2
UPPLANDS-BRO KOMMUN	Falu kommun – Lackering	1
UPPSALA KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	3

Huvudman	Branschskola & yrkesområde	Antal elever
UPPSALA KOMMUN	Falu kommun – Lackering	5
VETLANDA KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
VIMMERBY KOMMUN	Falu kommun – Karosseri	3
VÄRMDÖ TEKNISKA UTBILDNINGAR AKTIEBOLAG, VTU	Falu kommun – Lackering	3
VÄRNAMO KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	5
VÄRNAMO KOMMUN	Stiftelsen Installatörernas Utbildningscentrum – Kylmontör	3
VÄXJÖ KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	5
ÅTVIDABERGS KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	1
ÄLVSBYNS KOMMUN	Skellefteå Kommun - Skogsmaskinförare	1
ÖREBRO KOMMUN	PVF Yrke och utbildning AB - Plåtslageri	3
Totalt: 46	7	148

Tid på branschskola

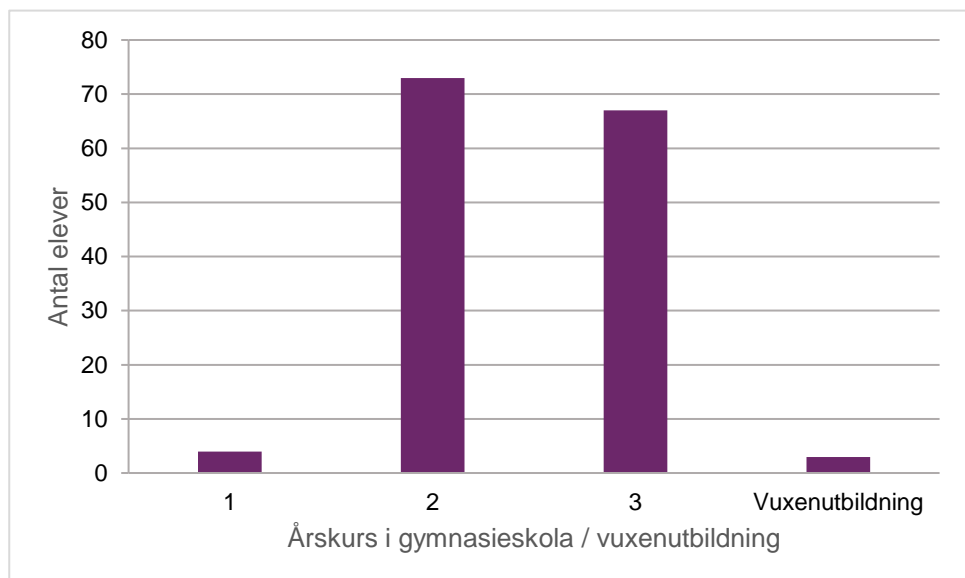
Diagram 7. Antal elever som varit en viss tid på branschskola läsåret 2020/21.

Detta diagram omfattar 147 av de 148 branschskoleelever som ingår i Skolverkets beslut om redovisning av statsbidraget inom försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2020/21. Avvikelsen upptäcktes för sent för att föranleda justeringar i diagrammet.

Årskurser

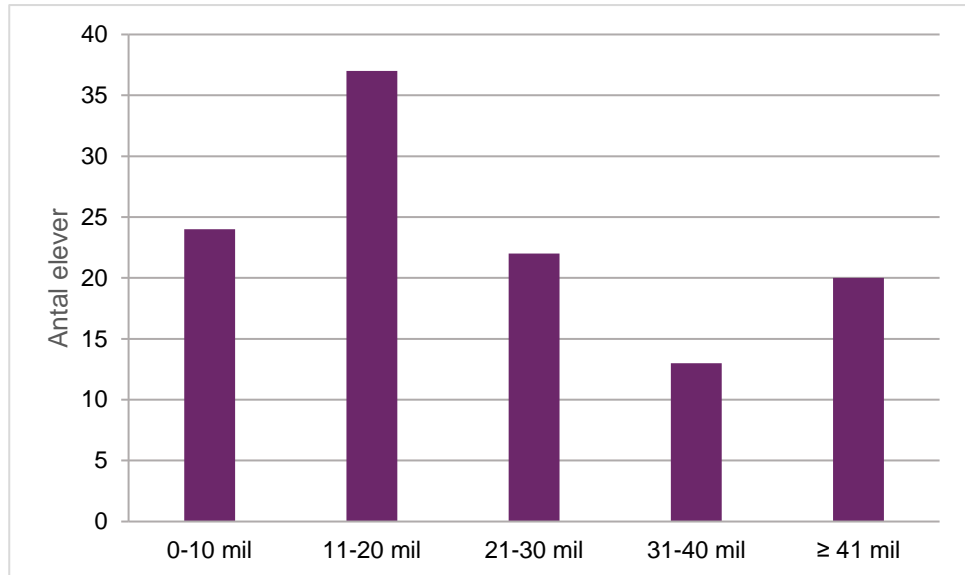
Diagram 8. Antal branschskoleelever per årskurs i gymnasieskolan respektive inom kommunal vuxenutbildning läsåret 2020/21.

Detta diagram omfattar 147 av de 148 branschskoleelever som ingår i Skolverkets beslut om redovisning av statsbidraget inom försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2020/21. Avvikelsen upptäcktes för sent för att föranleda justeringar i diagrammet.

Avstånd mellan hemkommun och branschskola

Diagram 9. Absoluta avstånd mellan branschskoleelevers hemkommuner och anlitade branschskolor läsåret 2020/21. Elever från enskilda huvudmän och kommunalförbund omfattas inte av diagrammet.

Detta diagram omfattar 116 branschskoleelever med en kommun som skolhuvudman. Elevunderlaget kan avvika marginellt (med någon enstaka elev) från Skolverkets beslut om redovisning av statsbidraget inom försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2020/21. Avvikelsen upptäcktes för sent för att föranleda justeringar i diagrammet. Elever från kommunalförbund och enskilda huvudmän är även exkluderade i motsvarande diagram avseende läsåren 2018/19 och 2019/20 i Skolverkets tidigare redovisningar om försöksverksamheten.

Bilaga 2 – Metoder och genomförande

De iakttagelser och utvärderingsresultat som Skolverket redovisar i denna rapport baseras på nedanstående underlag.

Huvudmännens redovisningar av statsbidraget

Uppgifter om anlitande huvudmän, anlitade branschskolor och branschskoleutbildningar, branschskoleelever och huvudmännens utnyttjande av statsbidraget har hämtats från huvudmännens redovisningar av statsbidraget för läsåren 2018/19, 2019/20 och 2020/21. Samtliga dessa uppgifter rör fall där huvudmän har uppburit statsbidrag för att anlita en branschskola.

Skolverkets nätverksträffar för branschskolorna

Vissa uppgifter har hämtats från Skolverkets nätverksträffar för branschskolorna i oktober 2020 och oktober 2021.

Enkätundersökningar bland deltagande branschskolor

Vi har genomfört två webbenkätundersökningar bland de deltagande branschskolorna inom försöksverksamheten, avseende läsåren 2018/19 respektive 2020/21. Den första enkätundersökningen genomfördes under perioden april–maj 2019, medan den andra genomfördes under perioden maj–juni 2021.

Båda enkäterna var totalundersökningar, det vill säga omfattade samtliga branschskolor, och fick efter vissa påminnelser mycket hög svarsfrekvens. Nio av tio ursprungliga branschskolor besvarade den första enkäten och samtliga nio kvarvarande branschskolor besvarade den andra enkäten.

Enkätundersökningar bland anlitande huvudmän

Vi har också genomfört två webbenkätundersökningar bland de huvudmän som har anlitat branschskolor med hjälp av statsbidraget under läsåren 2018/19 respektive 2020/21. Båda huvudmannenkäterna var totalundersökningar på så vis att de sändes ut till samtliga huvudmän som anlitat minst en branschskola under respektive läsår. Vi bad dessa huvudmän att samordna eller delegera besvarandet av enkäterna till den person som bäst kan besvara dem för huvudmannens räkning, vilket exempelvis kan vara en rektor. Dessa enkätundersökningar omfattade fler frågor än enkätundersökningarna bland branschskolorna, då vi i högre utsträckning har behövt samla in huvudmännens erfarenheter och bedömningar för att belysa utvärderingens frågeställningar (se kapitel 1).

Enkätundersökningen bland anlitande huvudmän läsåret 2018/19 inleddes i december 2019 och avslutades i februari 2020. Den besvarades av samtliga 28 huvudmän, men först efter fyra påminnelser per e-post, flera personliga kontakter och ett antal förlängningar av enkätperioden. Detta var nödvändigt för att vi skulle få in bedömningar rörande samtliga anlitade branschskolor och branschskoleutbildningar detta läsår.

Enkätundersökningen bland anlitande huvudmän läsåret 2020/21 genomfördes under perioden april–maj 2021. Den besvarades av 37 av 46 anlitande huvudmän. Även här avslutade vi enkätperioden efter att ha fått in bedömningar rörande samtliga anlitade branschskolor och branschskoleutbildningar under läsåret.

Till skillnad från läsåret 2018/19 anlitade vissa huvudmän fler än en branschskola läsåret 2020/21. Vi valde här att begränsa vår empiriinsamling till en branschskola och branschskoleutbildning per huvudman även i den senare enkätundersökningen, med hänsyn till enkätens omfattning och den rådande pandemin. För att samla in så många svar som möjligt rörande de minst anlitade branschskoleutbildningarna, så att alla branschskoleutbildningar skulle bli så bra belysta som möjligt, behövde vi därmed göra ett strategiskt urval. Detta genomfördes genom att vi via e-post informerade de huvudmän som anlitat fler än en branschskoleutbildning om vilken av dessa utbildningar som vi önskade få enkäten besvarad för. På så vis lyckades vi samla in bedömningar om samtliga anlitade branschskoleutbildningar även under läsåret 2020/21.

Som en konsekvens av att vi främjade uppgiftsinsamlingen om de minst anlitade branschskoleutbildningarna läsåret 2020/21 omfattas de mest anlitade branschskoleutbildningarna av färre bedömningar i relation till hur många huvudmän som har anlitat dem detta läsår. Detta rör i första hand den relativt välanlitade plåtslageriutbildningen hos PVF, som ändå täcks in av drygt 40 procent av enkätsvaren.⁷⁶ Vi har inte gjort några analyser av om och hur detta skulle kunna tänkas påverka enkätundersökningens resultat jämfört med om vi hade gjort ett slumpmässigt urval av för vilken branschskoleutbildning som de huvudmän som anlitat fler än en sådan skulle lämna sina bedömningar respektive om samtliga huvudmän skulle ha besvarat en enkät för varje anlitad branschskoleutbildning.

Med anledning av det rådande pandemiläget från och med vårterminen 2020 lät vi också den senare enkätundersökningen inledas med några pandemirelaterade frågor. Av huvudmännens svar på dessa frågor framkom att minst en av de tilltänkta branschskoleeleverna hade påbörjat eller genomfört branschskoleutbildningen hos 36 av de 37 svarande huvudmännen och att pandemin hade förhindrat branschskoleutbildningen hos den sista huvudmannen.

⁷⁶ Genom vårt urvalsförfarande rör de inkomna enkätsvaren följande branschskoleutbildningar läsåret 2020/21: 15 om plåtslageri, 5 om karosseri, 5 om lackering, 4 om distributionselektriker, 3 om skogsmaskinförare, 3 om golvläggning, 1 om produktteknik och 1 om kylmontör.

Intervjuer med utvalda branschskolor

Vi har genomfört digitala intervjuer i form av videomöten med företrädare för fyra branschskolor under perioden april–september 2021. De fyra branschskolorna är Lugnetgymnasiet i Falun, Bräcke gymnasiet i Göteborg, Curt Nicolin gymnasiet AB i Finspång och Hvilan utbildning AB i Kabbarp.

Branschskolorna valdes ut med omsorg för att vi skulle kunna inkludera både kommunala branschskolor och branschskolor med annat ägandeskap, belysa möjliga framgångsfaktorer respektive svårigheter och utmaningar i branschskoleverksamheten så bra som möjligt samt uppnå god variation i våra exempelbeskrivningar av de utvalda branschskoleutbildningarna (i kapitel 1).

Vårt ursprungliga urval omfattade även Ester Mosessons gymnasium. Denna branschskola meddelade dock sin sorti från försöksverksamheten i samband med vår förfrågan. Skolan avböjde också att medverka med hänvisning till att det inte längre fanns någon person på skolan som kunde besvara våra frågor.

Intervju med utvald huvudman

Vi har genomfört en digital intervju i form av ett videomöte med företrädare för en anlätande huvudman i mars 2021, för att få fördjupad förståelse för hur en huvudman kan betrakta branschskoleverksamheten (utöver den bild som ges av våra enkätundersökningar). Vi valde ut denna huvudman utifrån att den har anlitat två olika branschskolor för elever inom gymnasieskolan respektive komvux. I intervjun deltog en tjänsteman och en studie- och yrkesvägledare som arbetar för skolhuvudmannen samt en rektor och en lärare på en skola som har haft branschskoleelever.

Intervjuer med frivilliga branschskoleelever

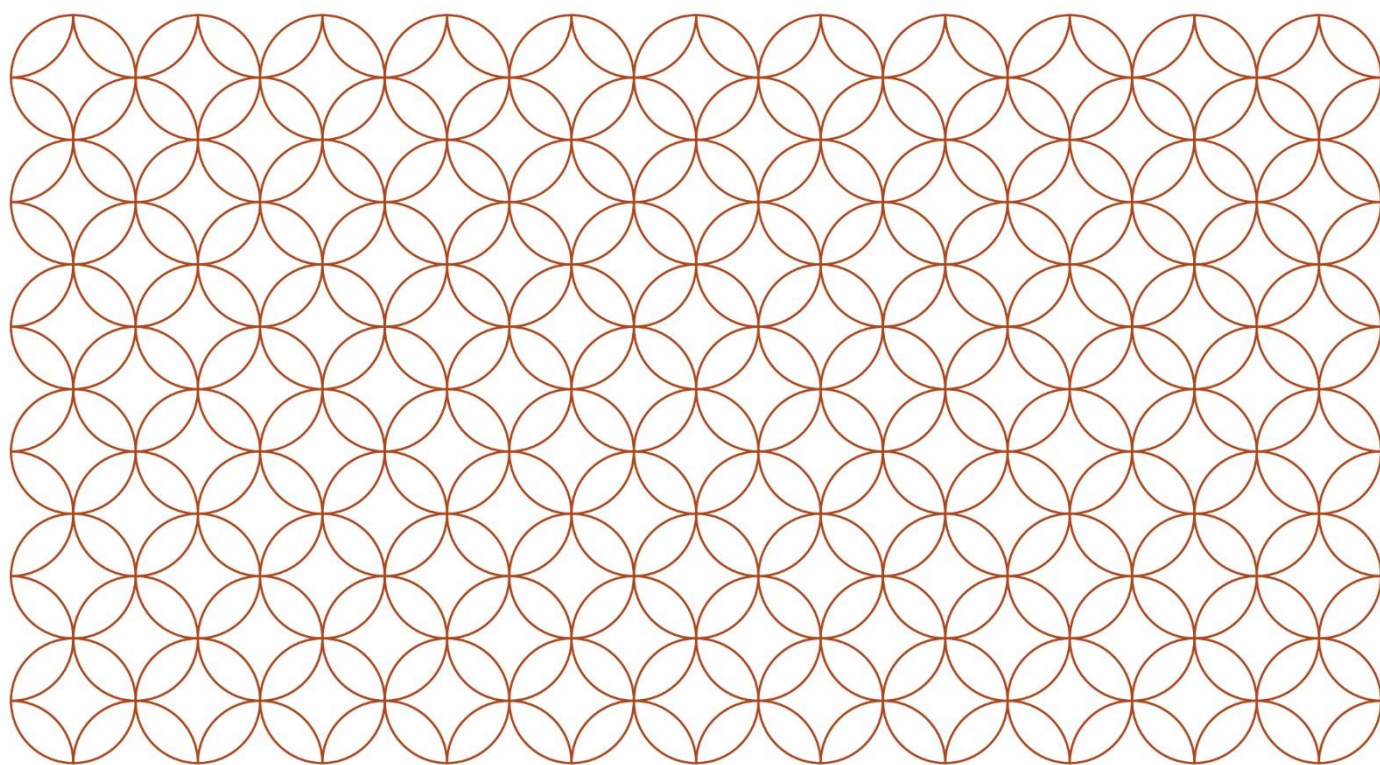
Vi har genomfört digitala intervjuer i form av videomöten med nio branschskoleelever under perioden december 2020 och maj 2021. En intervju genomfördes med en elev, en intervju genomfördes med två elever och två intervjuer genomfördes med tre elever. De intervjuade eleverna valdes ut på frivillig basis, där vi lät några utvalda branschskolor sondera intresset bland sina branschskoleelever och återkomma med kontaktuppgifter till elever som kunde tänka sig att ställa upp. Dessa kontaktuppgifter har vi sedan gallrat bort för att värna om elevernas anonymitet.

Vi utformade urvalet av branschskolor och våra önskemål till dessa så att elevintervjuerna skulle omfatta både män och kvinnor inom såväl komvux som gymnasieskolan samt täcka in flera olika branschskoleutbildningar. På så vis lyckades vi, med branschskolornas hjälp, intervju två elever inom komvux, varav en kvinna och en man, och sju gymnasiala lärlingselever, varav fyra män och tre kvinnor. De intervjuade eleverna har gått branschskoleutbildningar i plåtslageri, fordonslackering och golvläggning respektive till skogsmaskinförare.

Elevintervjuerna har syftat till att belysa vad som har fått eleverna att söka sin branschskoleutbildning, hur de kände och tänkte före utbildningens start och hur de därefter har upplevt sin utbildning. Intervjuerna kompletterar på så vis rapportens övriga underlag med en fördjupad förståelse för hur branschskoleelever kan uppleva och reflektera över sin utbildningssituation. Intervjuerna har däremot inte syftat till några jämförelser mellan olika branschskoleutbildningar.

Vi vill framhålla att elevintervjuerna inte är generaliserbara för samtliga branschskoleelever, både utifrån sitt ringa antal och att deltagandet har baserats på frivillighet enligt det urvalsförfarande som beskrivits ovan. Det är exempelvis möjligt att de intervjuade eleverna kan vara mer positiva till sina branschskoleutbildningar än den genomsnittliga branschskoleeleven. Vi upplever dock att intervjuerna har haft ett bra samtalsklimat, där eleverna har lämnat ärliga svar även på mer problematiska frågor. Vi tar också för troligt att de teman som vi har identifierat och redovisat i rapporten utifrån dessa intervjuer (i kapitel 3) kan ha betydelse för att fler elever ska välja, delta i och få en så bra branschskoleutbildning som möjligt i framtiden.

Vi som har genomfört utvärderingen vill rikta ett varmt tack till alla elever samt företrädare för branschskolor och huvudmän som har ställt upp på våra intervjuer och besvarat våra enkäter!

Skolverket

www.skolverket.se